

Covid-19 Pandemisinde Uzaktan Eğitim: Kamu Hizmeti İlkeleri Çerçevesinde Bazı Değerlendirmeler

Sezin ÖZTOPRAK*

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı. (avsezin@hotmail.com.tr) <https://orcid.org/0000-0002-9460-9583>

Makale Geliş Tarihi: 23 Eylül 2021 **Makale Kabul Tarihi:** 18 Nisan 2022

Atıf önerisi: Öztoprak, Sezin. “Covid-19 Pandemisinde Uzaktan Eğitim: Kamu Hizmeti İlkeleri Çerçevesinde Bazı Değerlendirmeler.” *Ankara Barosu Dergisi* 80, no. 2 (Nisan 2022): 189-249. DOI: 10.30915/abd.1141966

COVID-19 PANDEMİSİNDE UZAKTAN EĞİTİM: KAMU HİZMETİ İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE BAZI DEĞERLENDİRMELER

ÖZ

İdarenin başlıca kamu hizmetlerinden biri eğitim kamu hizmetidir. Eğitim hakkının temel insan haklarından biri olması, idarenin bu alandaki sorumluluğunu bir kat daha artırmaktadır. Bu sebeple, korona virüsü (Covid-19) pandemisinin başlamasıyla beraber, Dünya'nın ve Türkiye'nin gündemine aniden gelen uzaktan eğitimin idare hukuku açısından da önemi büyüktür. Normal dönemlerde uygulanan uzaktan eğitimden birçok açıdan ayrılan pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim, idareyi eğitim kamu hizmetinin aksamadan ve gereğince sunulabilmesi açısından oldukça zor bir süreçle karşı karşıya bırakmıştır. Bu çalışmanın temel çerçevesini, pandemi sürecinde uzaktan eğitimin bir yandan süreklilik ve değişkenlik ilkelerinin sonucu olarak ortaya çıkmasına, diğer yandan eşitlik ilkesi ve ilköğretim kamu hizmeti açısından meccanilik ilkesi ile çelişen yönlerinin bulunmasına ilişkin değerlendirmeler oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler

Eğitim kamu hizmeti

Eğitim hakkı

Uzaktan eğitim

Kamu hizmeti ilkeleri

Covid-19

DISTANCE EDUCATION IN COVID-19 PANDEMIC: SOME EVALUATIONS WITHIN THE SCOPE OF THE PRINCIPLES OF PUBLIC SERVICE

ABSTRACT

One of the major public services of administration is education public service. The fact that the right to education is one of the basic human rights increases the responsibility of administration still more, in this area. Therefore, distance education, which has come up suddenly on the Earth and Turkey with the start of coronavirus (Covid-19) pandemic, is also very important in terms of administrative law. Distance education, which is diversifying in many aspects from distance education which is applied in normal periods, has confronted administration with a quite hard period in terms of providing education public service without a hitch and rightly. Evaluations related distance education, which on the one hand, it has been raised as the result of the principles of continuity and mutability and on the other hand it has conflicting sides with the principle of equality and the principle of gratis in terms of primary education public service in the period of pandemic, has constituted the main framework of this study.

Keywords

Education public service

right to education

distance education

The principles of public service

Covid-19

GİRİŞ

2020'nin ilk aylarında başlamış ve henüz sonlanmamış olan “korona virüsü (Covid-19) pandemisi”^[1] süreci Dünya'yı birçok açıdan derinden etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Aşılama faaliyetlerinin başlaması ile pandeminin sona ermesine ilişkin umut ışığı doğmuş olsa da yeni varyantların ortaya çıkması ile birlikte pandeminin tam olarak ne zaman sona ereceği hususundaki belirsizlik varlığını korumaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilen ve hâlen yaşamakta olduğumuz sürecin sağlık kamu hizmetinin ardından en çok etkilediği kamu hizmeti alanı kuşkusuz eğitim kamu hizmeti alanı olmuştur.^[2]

Sağlık kamu hizmetine olan sıkı bağılılığı düşünüldüğünde, eğitim kamu hizmeti alanında yaşanan zorluk daha net görülebilmektedir. Zira, pandemi sürecinde eğitim kamu hizmetinin sunulmasında meydana gelen değişimler aslında sağlık kamu hizmetinin gereği gibi sunulabilmesinin ön şartı niteliğindedir. Bununla birlikte, eğitim kamu hizmetinde oluşabilecek aksaklıkların uzun vadeli sonuçları düşünüldüğünde, idarenin bireylerin sağlık ve yaşam hakları ile eğitim hakları arasında çıkabilecek çatışmaları mümkün olan en adil biçimde çözebilme sorumluluğu gündeme gelmekte ve bu sorumluluk idare hukuku açısından kamu hizmetinin gereği gibi sunulması anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda, bireyin en temel haklarından biri olmakla

[1] Bundan sonra, pandemi olarak adlandırılacaktır.

[2] Gonca Yamamoto Telli ve Deniz Altun, “Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi,” *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 3, no. 1(Nisan, 2020): 25-34, 25; Bilge Bingöl Schrijer, “COVID-19 Salgını Süresince Eğitim Hakkı, Fırsat Eşitliği ve Sınavlara İlişkin Temel Problemler,” *İstanbul Hukuk Mecmuası* 78, no.2 (2020): 837-884, 840. Bu durum, Dünya'da ve Türkiye'deki öğrenci sayılarına bakıldığında açıkça anlaşılmaktadır. 2019-2020 eğitim-öğretim yılında, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanmış olan istatistikte, Türkiye'de örgün öğretimde eğitim gören 18.241.881 öğrenci bulunduğu belirtilmiştir; “Millî Eğitim Bakanlığı İstatistikleri Örgün Eğitim 2019-2020,” *Millî Eğitim Bakanlığı*, erişim 17 Şubat 2021, https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=396. Bu doğrultuda yapılmış olan bir çalışmada da Dünya'da 1,6 milyar öğrencinin pandemi sürecinden etkilenmiş olduğu belirtilmiştir; Aras Bozkurt, “Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması,” *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 6, no.3 (2020):112-142, 114.

kalmayıp aynı zamanda devlet için de çok önemli bir rol oynayan eğitim hakkının idare hukuku açısından anlamı olan eğitim kamu hizmetinin gereği gibi sunulabildiğinden bahsedebilmek için, kamu hizmeti ilkelerinin bu kamu hizmeti alanında da hayat bulması gerekmektedir.

Pandemi sürecinde, yüz yüze eğitim yönteminden uzaktan eğitim yöntemine geçilmiş olması da aslında kamu hizmeti ilkelerinin hayat bulmasına bağlı olarak ortaya çıkmış, bununla birlikte söz konu yöntem özellikle eşitlik ilkesine aykırı bazı sonuçları ne yazık ki beraberinde getirmiştir. Bu çalışmanın hazırlık aşamasında olunan bu günlerde Türkiye’de gerek ilköğretim ve ortaöğretim gerek yükseköğretim kamu hizmetlerinin büyük ölçüde yüz yüze yapılmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte, 2019-2020 eğitim-öğretim yılının bahar dönemi ile 2020-2021 eğitim-öğretim yılının büyük bölümünde yüz yüze eğitim yapılamamış olup, ilerleyen dönemde yeniden uzaktan eğitime geçiş yapılıp yapılmayacağı ne yazık ki belirsizliğini korumaktadır. Kaldı ki, ilköğretim ve ortaöğretim kamu hizmetleri açısından yüz yüze eğitime katılamayan öğrenciler için TRT EBA TV ve EBA platformu aracılığı ile uzaktan eğitimin devam edeceği açıklanmıştır.^[3] Yükseköğretim kamu hizmeti açısından da yüz yüze eğitime geçiş kararı büyük ölçüde alınmış olsa da salgının seyri ve teknik imkânlar doğrultusunda eğitimin çevrimiçi de yapılabileceği gerek YÖK’ün^[4] gerek üniversitelerin^[5] almış oldukları kararlarda belirtilmiştir. Böylelikle, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında uzaktan eğitimin kısmen de olsa devam edeceği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada da esas olarak, örgün öğretimin zorunlu olan ilköğretim ve ortaöğretim kısımları ile yükseköğretimin sadece lisans kısmında, pandeminin başlamasıyla birlikte kısmen ya da tamamen uygulanmış veya uygulanacak

[3] Bkz. Millî Eğitim Bakanlığı, “6 Eylül’de Tam Zamanlı Olarak Yüz Yüze Eğitim Başlayacak,” erişim 2 Eylül 2021, <https://www.meb.gov.tr/6-eylulde-tam-zamanli-olarak-yuz-yuze-egitim-baslayacak/haber/23878/tr>

[4] Bkz. Yükseköğretim Kurulu, “Basın Açıklaması,” erişim 2 Eylül 2021, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2021/2021-2022-egitim-ogretim-doneminde-verilecek-egitime-iliskin-aciklama.aspx>

[5] Örneğin bkz. “Örgün Sistem 2021-2022 Öğretim Yılı Güz Dönemi Duyurusu,” Anadolu Üniversitesi; erişim 2 Eylül 2021, <https://anadolu.edu.tr/duyurular/orgun-sistem-2021-2022-ogretim-yili-guz-donemi-duyurusu-1629215986>; “Selçuk Üniversitesinde yüz yüze eğitim kararı,” Selçuk Üniversitesi, erişim 2 Eylül 2021, <https://www.selcuk.edu.tr/HaberKulturSporDetay/2021-selcuk-universitesinde-yuz-yuze-egitim-karari-8110>

olan uzaktan eğitim merceğe altına alınacaktır. Bunun dışında, örgün öğretimin okul öncesi eğitime ilişkin ve yükseköğretimin lisansüstü programlarına ilişkin kısımları ile yaygın eğitimin diğer kısımlarına ilişkin uzaktan eğitim uygulamaları örneklerine bu çalışma kapsamında kural olarak yer verilmeyecektir. Her ne kadar, bu çerçevede yapılacak açıklamalar, idarenin eğitim kamu hizmeti alanındaki diğer faaliyetlerine ışık tutabilse de eğitim kamu hizmetinin kapsamının oldukça geniş olması, böyle bir sınırlandırmayı zorunlu kılmaktadır. Yine, kamu hizmetinin gereği gibi sunulması açısından yüz yüze eğitimde alınması gereken tedbirlere ilişkin değerlendirmeler ayrı bir çalışma konusu oluşturduğundan, bu çalışma kapsamında bu husustaki açıklamalara da yer verilmeyecektir.

Böylelikle, pandemi sebebiyle ve sağlık hakkının güvence altına alınabilmesi amacıyla başlatılmak zorunda kalınan uzaktan eğitim hakkında kamu hizmeti ilkeleri açısından bazı değerlendirmeler yapmayı amaçlayan bu çalışma, üç bölümden oluşacak olup, ilk bölümde çalışmanın kavramsal çerçevesi açıklanacak, ikinci bölümde süreklilik ve düzenlilik ilkeleri açısından, son bölümde ise eşitlik ve ilköğretim kamu hizmeti ile sınırlı olarak meccanilik ilkeleri açısından uzaktan eğitime ilişkin açıklamalar yapılacaktır. Çalışmanın tümünde, başta Türkiye'deki mevzuat hükümleri ile uzaktan eğitim uygulamaları olmak üzere, uluslararası sözleşme hükümlerine yer verilerek değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

Bu yöntem izlenerek sonlandırılacak olan çalışmada, eğitim kamu hizmetinin önemine ve kamu hizmeti ilkelerinin pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimdeki görünümüne dikkat çekmek umulmaktadır.

I. KAVRAMSAL BELİRLEME

A) KAMU HİZMETİ VE HAK BOYUTUYLA EĞİTİM

1739 sayılı Kanunun^[6] 18. maddesine^[7] göre, Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitimden oluşmakta olup, idarenin eğitim kamu

[6] Milli Eğitim Temel Kanunu, RGT. 24. 06. 1973, S. 14574.

[7] 1739 sayılı Kanun-m.18: "Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden kurulur. Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar."

hizmeti alanındaki faaliyetleri oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır.^[8] Bu sebeple, çalışmanın giriş kısmında belirtilmiş olduğu gibi, aşağıdaki değerlendirmelerin örgün eğitimin ilköğretim, ortaöğretim ve lisans eğitimi hizmetleri çerçevesinde yapılacağı, öncelikle belirtilmelidir.

Eğitim-öğretim hizmeti, Danıştay kararlarında “*asli ve sürekli bir kamu hizmeti*” olarak kabul edilmiştir.^[9] Doktrinde ve Danıştay kararlarında, bu faaliyetler ister idare tarafından ister idarenin gözetimi ve denetimi altında özel hukuk kişileri tarafından yerine getirilsin, söz konusu faaliyetlerin kamu

[8] Özel öğretim kurumları açısından da 1739 sayılı Kanun’da belirtilmiş olan temel ilkelerin geçerli olduğu kanunen kabul edilmiş olduğundan; 1739 sayılı Kanun’da yer alan temel ilkelere ilişkin açıklamaların tümü hem devlet okulları hem de özel öğretim kurumları için geçerli olacaktır. Bu hususta bkz. 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu (RGT.14.02.2007; S. 26434)- m. 6/1: “*Kurumlarda eğitim-öğretim ve yönetim, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak yürütülür.*” Benzer durum vakıf üniversiteleri için de geçerlidir. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun (RGT. 06. 11. 1981, S. 17506.) 5. maddesinde belirtilmiş olan temel ilkeler vakıf yükseköğretim kurumları açısından da geçerli olduğundan (2547 sayılı Kanun-m. 2: “*Bu kanun; yükseköğretim üst kuruluşlarını, bütün yükseköğretim kurumlarını, bağlı birimlerini ve bunlarla ilgili faaliyet ve esasları kapsar.*”; Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği (RGT. 31.12.2005, S. 26040)-m.32: “*Vakıf yükseköğretim kurumları 2547 sayılı Kanununun vakıf yükseköğretim kurumları ile ilgili ek Maddelerinde aksine bir hüküm bulunmadığı sürece 2547 sayılı Kanunun bütün hükümlerine uymakla yükümlüdürler.*”) 2547 sayılı Kanun’da yer alan temel ilkelere ilişkin açıklamalar hem devlet hem de vakıf üniversiteleri için geçerlidir.

[9] “...*asli ve sürekli bir kamu hizmeti olan eğitim-öğretim hizmeti...*”; Danıştay 12. Daire, E. 2006/3643, K. 2009/4943, 29.09.2009, erişim 5 Şubat 2021, www.hukukturk.com

hizmeti niteliğini haiz olduğu kabul edilmektedir.^{[10]_[11]} 1982 Anayasası da 42. ve 130. maddeleri ile eğitim kamu hizmeti alanında özel eğitim kurumları ile vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumlarına anayasal olarak izin vermiş olsa da bu kurumlarda devletin denetim ve gözetim ödevini^[12] de vurgulamıştır.

Doktrinde, başlıca kamu hizmeti örneklerinden^[13] ve kamu hizmetlerinin konularına göre yapılan tasnifte ise idarenin eskiden bu yana yürütmekte olduğu geleneksel kamu hizmetleri olarak tanımlanan idari kamu

[10] Ülkü Azrak, "Millileştirme ve Kamu Hizmeti," *İÜHFİM* 36, no.1-4 (1970): 44-78,60; Pertev Bilgen, "Kamu Hizmeti Hakkında," *İHİD* 1, no.1(1980): 113-116,114-115; "...Anayasanın, yukarıda aktarılan maddelerine göre, bir kamu hizmeti olduğu hususunda duraksama bulunmayan eğitim ve öğretim de dahil olmak üzere diğer kamu hizmetlerinin, memurlar ve diğer kamu görevlileri ileyle görüleceği, bu itibarla kamu hizmeti görevlisi tabirinin, organik yönden yapılacak bir ayırım sonucunda sadece kamuda çalışan memurlar ve diğer kamu görevlilerini ifade etmediği, Anayasa ve Yasada kamu hizmeti olduğu belirtilen bir hizmetin, özel hukuk hükümlerine tabi gerçek veya tüzel kişilerince veyahutta bunların çalışanlarıncaya görülmesi, bu kişilerce görülen hizmetin, kamu hizmeti olduğu gerçeğini değiştirmeyeceği gibi,..."; Danıştay 10. Daire, E. 2009/11303, K. 2009/8021, 15.09.2009, erişim 5 Şubat 2021, www.hukukturk.com

[11] Özay, özel ilk ve ortaokullarda verilen eğitim-öğretim faaliyetinin, virtüel kamu hizmetlerinin güzel bir örneği olduğunu ve organik kamu hizmetleri gibi, virtüel kamu hizmetlerinin de kamu hizmeti ilkelerine uygun şekilde yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir; İl Han Özay, *Günüşiğinde Yönetim*, (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1996), 232-3.

[12] 1982 AY-m. 42/3: "Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz."; 1982 AY-m. 42/6: "Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir."; 1982 AY-m. 130/2: "Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir."

[13] Bülent Algan ve Mualla Algan, "Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü Bağlamında Eğitim Hizmetlerinin Ruhsat Usulü İle Özel Kişilere Gördürülmesi," *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XVII*, no.3 (2013): 147-194, 161.

hizmetlerinin tereddütsüz verilen örneklerinden^[14] biri, eğitim hizmetleri olmaktadır. Eğitim kamu hizmeti, bir başka açıdan ise, doktrinde kamu hizmetinin kuruluş aşaması ile ilgili olarak ele alınmış olan “sosyal kamu hizmeti”^[15] ve “Anayasa hükmü sebebiyle kamu hizmeti”^[16] ya da “anayasal kamu hizmeti”^[17] örnekleri arasında gösterilmektedir.^[18] Anayasal kamu hizmeti kavramı, Anayasa Mahkemesi’nin bir kararında yer alan karşı oyda da kullanılmıştır. Buna göre, milli eğitim hizmetinin anayasal kamu hizmeti olduğu, eğitim-öğretim hizmetine diğer kamu hizmetlerine göre daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği ve eğitim-öğretim koşullarının çağdaş uygarlık seviyesine çıkarılması için gerekli önlemlerin alınmasının devletin erteleyemeyeceği görevleri arasında yer aldığı belirtilmiştir.^[19]

Eğitim, diğer boyutuyla en temel insan haklarından biridir.^[20] Eğitim hakkı, gerek Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümleri^[21]

[14] Metin Günday, *İdare Hukuku*, Güncellenmiş ve gözden geçirilmiş 10. Baskı (Ankara: İmaj Yayınevi, 2011), 338; A. Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku-I*, Güncelleştirilmiş 9. Baskı (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013), 588.

[15] Bkz. Esin Örüçü, “Sosyal Kamu Hizmeti,” *İÜHF* 36, no.1-4 (1970): 212-232, 226, 228-229.

[16] Bilgen, “Kamu Hizmeti,” 113; Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku-I*, 590.

[17] Kemal Gözler, *İdare Hukuku-II*, 2. Baskı, (Bursa: Ekin Basım Yayım Dağıtım, 2009), 359.

[18] Kural olarak kamu hizmeti kurup kurmama hususunda yasama organının takdir yetkisi söz konusu iken, Anayasa’da devlete görev olarak yüklenmiş olan faaliyet alanlarında yasama organının mutlaka kamu hizmeti kurması gerektiği yönünde görüşler bulunmakta olup, kamu hizmeti-sosyal kamu hizmeti ya da kamu hizmeti-anayasal kamu hizmeti ayrımı buna göre belirlenmektedir. Bkz; Örüçü, “Sosyal Kamu,” 226; Bilgen, “Kamu Hizmeti,” 113; Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku-I*, 590; Gözler, *İdare Hukuku-II*, 359. Benzer yönde görüş için bkz. Yıldızhan Yayla, *İdare Hukuku*, (İstanbul: Beta Basım, 2009), 87.

[19] AYM, E. 2014 /88, K. 2015 /68, Kt. 13.07. 2015, erişim 9 Nisan 2021, www.lexpera.com

[20] Algan ve Algan, “Eğitim Hakkı,” 161.

[21] Resmi gazetede yayımlanan metinleri için bkz. 1948-Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (BM İHEB) (RGT.27.05.1949, S.7217)-m. 26/1: “Her şahsın

ile gerek anayasal olarak herkese tanınmış ve bu hakkın kullanılmasına ilişkin güvenceler getirilmiştir. Eğitim hakkı, Türkiye’de 1982 Anayasası’nın sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler kısmınının 42. maddesinde^[22] düzenlenmiştir. Bir başka ifade ile eğitim hakkı pozitif statü hakları arasında yer almakta ve bireylere devletten talepte bulunma hakkını vermektedir.^[23] Doktrinde, bu maddede yer alan düzenlemenin devlete, eğitim ve öğrenim imkânlarının doğrudan devlet tarafından temin edilmesi, maddi zorluk içinde olan başarılı öğrencilerin burs gibi yöntemlerle desteklenmesi ve eğitim hizmetinin denetimi ve gözetimi olmak üzere üç farklı pozitif yükümlülük verdiği belirtilmiştir.^[24]

Böylelikle, idarenin eğitim hakkının kullanılmasını sağlamak ve bu hakkın kullanılmasına engel olacak nitelikteki durumları ortadan kaldırmak açısından da önemli bir görevi bulunmakta, eğitim kamu hizmeti ile eğitim hakkı neredeyse iç içe geçmiş bir görünüm arz etmektedir.

Bununla birlikte, doktrinde, her ne kadar eğitim hakkı “*insanlığın ilerlemesi için vazgeçilmez*” haklar arasında yer almakta olsa da bu hakkın mutlak olmadığı ve devlete sınırsız bir yükümlülük vermediği, belli şartlar altında

---

eğitime hakkı vardır. Eğitim parasızdır, biç olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır. İlk eğitim mecburidir...”; 1950- İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)) (RGT.19.03.1954, S.8662) –1 No’lu Protokol m. 2: “*Kimse tahsil etmek hakkından mahrum edilemez. Devlet, eğitim ve öğretim sahasında deruhde edeceği vazifelerin ifasında, ebeveynin bu eğitim ve öğretimi kendi dini ve felsefi akidelerine göre temin etmek hakkına riayet edecektir.*”; 1966-Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (BM ESKHS) (RGT.11.08.2003, S.25196) –m. 13/1: “*Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler, eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı güçlendireceği hususunda mutabıktırlar...*”; 1989 -Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BM ÇHS) (RGT.27.01.1995, S.22184)–m. 28/1: “*Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle...*”.

[22] 1982 AY-m. 42/1: “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.*”

[23] Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz.; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 19. Baskı (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2015), 112.

[24] Algan ve Algan, “Eğitim Hakkı,” 163.

sınırlandırılabilceği belirtilmiştir.^[25] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) eğitim hakkının sınırlandırılmasında kullandığı ölçüt, sınırlandırmanın öngörülebilir olması, meşru bir amaç izlemesi ve sınırlamanın *bu amaç ile orantılı olması* gereklilikleridir.^[26] AİHM'ye göre, eğitim hakkında sınırlama yapılabileceğine ilişkin zımnen bir kabul olsa da bu sınırlamaların hakkın özüne zarar vermemesi gerekmektedir ve AİHM, biraz önce bahsedilen ölçütleri de hakkın özüne zarar verilmediğinden emin olmak için kullanmaktadır.^[27] Buna ek olarak, eğitim hakkının sınırlandırılmasının ancak geçici nitelikte olabileceği ve sınırlandırmaya gerek kalmadığı anda ise, sınırlandırmanın hemen kaldırılması gerektiği,^[28] vurgulanmalıdır.

AİHM, zorunlu aşı uygulamasına ilişkin olarak özel yaşama saygı hakkı ve eğitim hakkı ile sağlık hakkı arasında ortaya çıkan çatışmanın çözümünde, dengeleme açısından kamu sağlığının korunmasına öncelik vermiştir.^[29] Bu açıklamalar doğrultusunda, pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim, her ne kadar yüz yüze eğitimin yerine geçemeyecek olsa da hem öğrencinin bireysel sağlığı hem de kamu sağlığı açısından bir zorunluluk teşkil etmekte ve eğitim hakkının ihlali anlamına gelmemektedir. Bununla birlikte, söz konusu kamu hizmetinin aynı durumda olanlar için aynı, farklı durumda olanlar için farklı şekilde sunulması gerekliliği, eğitim kamu hizmetinden herkesin eşit yararlanabilmesi için bir zorunluluktur. AİHM de eğitim hakkının mevcut eğitim kurumlarına erişme hakkını da içerdiğini

[25] Fatmağül Kale Özçelik, "Hakların Çatışması ve Dengelenmesi Bağlamında Çocuklara Yönelik Zorunlu Aşı Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ekseninde Bir İnceleme)," *SDÜHFD* 10, no.2 (2020): 47-77, 64.

[26] Kale Özçelik, "Hakların Çatışması," 64.

[27] AİHM, *Catan ve Diğerleri/Rusya*, B. No: 43370/04, 8252/05, 18454/06, 19/10/2012, erişim 28 Şubat 2021, hudoc.echr.coe.int. Aynı ölçütlerin kullanıldığı bir başka karar örneği için bkz. AİHM, *Mehmet Reşit Arslan ve Orhan Bingöl/Türkiye*, B. No: 47121/06, 13988/07, 34750/07, 07/10/2019, erişim 28 Şubat 2021, www.hudoc.echr.coe.int

[28] Kale Özçelik, "Hakların Çatışması," 65.

[29] Kale Özçelik, "Hakların Çatışması," 73.

kabul etmektedir.^[30] Bir başka ifade ile AİHM, AİHS 1 no'lu Protokol-m. 2'de yer alan ve hiç kimsenin eğitim hakkından yoksun bırakılmayacağını düzenleyen hükmün, belirli bir zamanda mevcut eğitim kurumlarına erişme hakkını da güvence altına aldığını kabul etmiştir.^[31] Bu doğrultuda, pandemi sürecinde uzaktan eğitime erişme hakkı da eğitim hakkının bir parçası olarak kabul edilmelidir.

B) EĞİTİM KAMU HİZMETİNİN SUNULUŞ YÖNTEMLERİNDEN BİRİ OLARAK UZAKTAN EĞİTİM

Eğitim kamu hizmetinin sunulmasında uzaktan eğitim yöntemi, pandeminin başlamasıyla birlikte daha çok duyulan bir yöntem olsa da aslında bu uygulamanın ilk ortaya çıkışının 1700'lü yıllara kadar gitmekte olduğu ve ilk uzaktan eğitim uygulamasının 1840'da İngiltere'de başlatıldığı kabul edilmektedir.^{[32]_[33]} Türkiye'de ise her ne kadar uzaktan eğitim düşüncesi, ilk kez 1927 yılında dile getirilmiş olsa da 1956 yılına kadar uzaktan eğitim uygulamasına geçiş olmamıştır.^{[34]_[35]} Uzaktan eğitim uygulamalarının ilk başladığı yıllardan günümüze kadar teknolojideki ilerlemeler doğrultusunda sürekli gelişim yaşanmıştır. Dünya'da ilk uzaktan eğitim uygulamaları mektupla başlamış, 1925 yılında radyo-televizyon yöntemine geçilmiş, 1970

[30] İzzet Mert Ertan, "Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Sağlık Hakkı ve Etkinleştirilmesi," (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi 2012), 56, dipnot 126.

[31] AİHM, Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium/Belçika B.No: 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23.07.1968, erişim 27 Şubat 2021, hudoc.echr.coe.int

[32] Zeki Kaya, *Uzaktan Eğitim*, (Ankara: Pegem A Yayınları, 2002), 27-28.

[33] İngiltere'yi takiben, Almanya, İsveç, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Yeni Zelanda, Polonya ve İspanya'daki uzaktan eğitim uygulamaları için bkz. Kaya, *Uzaktan Eğitim*, 28-29.

[34] Kaya, *Uzaktan Eğitim*, 29.

[35] Türkiye'de ilk uzaktan eğitim uygulaması, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü tarafından başlatılmış ve bu uygulama ile banka çalışanları mektupla öğrenim görmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilk uzaktan eğitim uygulaması ise, 1966 yılında "Mektupla Öğretim" uygulaması ile başlamıştır; Kaya, *Uzaktan Eğitim*, 30.

yılında açık üniversite ve 1980 yılında telekonferans yöntemleri ile devam etmiş, 1990 yılından itibaren ise internet-web tabanlı uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır.^[36] Türkiye’de de 1956-1975 yılları arasında mektupla ve 1976-1995 yılları arasında radyo ve televizyon aracılığıyla gerçekleşen uzaktan eğitim uygulamaları, 1996 yılından başlayıp günümüze uzanan süreçte internet-web aracılığı ile devam etmektedir.^[37] Gerek Dünya’da gerek Türkiye’de gerçekleşen ve gelişen uzaktan eğitim uygulamalarının temel amacının, herkese eğitim hakkını zaman ve mekân sınırı olmaksızın kullanması açısından bir fırsat sunmak olduğunu söylemek mümkündür. Doktrinde de uzaktan eğitim uygulamasının, eğitimde fırsat eşitliğini sağladığı belirtilmektedir.^[38]

Bu çalışmanın konusunu oluşturan uzaktan eğitim ise, yukarıda kısaca bahsedilmiş olan uzaktan eğitimden oldukça farklıdır. Zira, uzaktan eğitim büyük ölçüde kişisel tercihe bağlı bir yöntem iken, pandeminin başlamasının ardından yaşanan bilinmezlikle birlikte eğitimin uzaktan yapılması dışında bir seçenek kalmamıştır.^[39] Pandemi sürecinde uygulanmak zorunda kalan

[36] Aras Bozkurt, “Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını,” *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 3, no. 2 (2017):85-124, 87.

[37] Bozkurt, “Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını,” 88.

[38] Tugay Arat ve Ömer Bakan, “Uzaktan Eğitim ve Uygulamaları,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 14, no. 1-2 (2011): 363-374, 367.

[39] 2020 Mart ayında Dünya genelinde birçok eğitim kurumunun yüz yüze eğitime son vererek uzaktan eğitime geçiş yaptığı belirtilmiştir; Giorgio Di Pietro, Federico Biagi, Patricia Costa, Zbigniew Karpiński ve Jacopo Mazza, “*The likely impact of COVID-19 on education: Reflections based on the existing literature and recent international datasets*”, *JRC Technical Report*, (European Commission, 2020), 4. Türkiye’de de pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim açısından, MEB bünyesinde 2012 yılında oluşturulmuş olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ile başlamış, bu ağın içeriği genişletilmiş ve yine her öğrencinin internete ulaşım sağlayamayacağı ve televizyona ulaşmanın daha kolay olabileceği düşüncesi ile TRT EBA İlkokul, Ortaokul ve Lise televizyon kanalları kurulmuştur. Yine, internet aracılığı ile EBA’ya ücretsiz ve fakat sınırlı erişim olanağı oluşturulmuştur; Müberra Nur Emin, “Koronavirüs Salgını ve Acil Durumda Eğitim,” *SETA Perspektif*, no. 268 (2020):1-4, 3. EBA canlı sınıf uygulaması ile pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimin daha nitelikli bir hâl alması sağlanmaya çalışılmıştır. Bkz. Milli Eğitim Bakanlığı, *Eğitimde Bu Yıl 2020 e-kitap*, erişim 16 Şubat 2021, www.meb.gov.tr/ebook/2021/01/egitimde-bu-yil/index.html, 30. Yükseköğretim açısından

uzaktan eğitim, eğitim alanındaki çalışmalarda “zorunlu uzaktan eğitim”^[40] ya da “acil uzaktan eğitim” (*emergency remote education*)^[41] gibi kavramlarla açıklanmıştır. “Acil uzaktan eğitim” kavramının kullanıldığı çalışmalardan birinde, uzaktan eğitim (*distance education*) alternatif ve fakat kalıcı, planlı ve düzenli bir eğitim uygulaması iken acil uzaktan eğitimin kriz durumunda mevcut imkânlarla eğitime devam edebilme amacı taşıyan geçici ve zorunlu bir eğitim uygulaması olduğu belirtilmiştir.^[42]

Bu sebeple, bu çalışmada “uzaktan eğitim” kavramı ile kastedilen, eskiden bu yana uygulanan ve genel olarak tercihe bağlı bir yöntem olan uzaktan eğitim değil, pandemi sürecinde uygulanmak zorunda kalınan uzaktan eğitimidir. Yine, bu çalışmanın konusunu oluşturan uzaktan eğitim her ne kadar son iki yıla damgasını vuran pandemiden temel almış olsa da pandemi sona erdikten sonra yüz yüze eğitime devam edilmesine engel teşkil eden herhangi bir durumun ortaya çıkması ihtimalinde zorunlu olarak uygulanması gereken uzaktan eğitim için de aşağıdaki başlıklarda yapılacak olan değerlendirmeler geçerlidir. Böylelikle, tüm kamu hizmetlerinin sunulmasında geçerli klasik ilkeler olan “süreklilik, değişkenlik ve eşitlik”^[43]

ise, her üniversitenin kendi uzaktan eğitim uygulama birimleri aracılığıyla eğitim faaliyetleri sürdürülmeye başlanmıştır. Bu hususta bkz. Yükseköğretim Kurulu, “YÖK Üniversitemizdeki Uzaktan Öğretimin Bir Aylık Fotoğrafını Çekti-YÖK’ten Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitime Yönelik Değerlendirme-YÖK’ten, Salgın Sürecinde Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitimin Bir Aylık Durum Tespiti,” erişim 16 Şubat 2021, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitime-yonelik-degerlendirme.aspx>

[40] Örnek için bkz. Mustafa Fidan, “Covid-19 Belirsizliğinde Eğitim: İlkokulda Zorunlu Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşleri,” *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2, no. 6, (2020): 24-43.

[41] Örnek için bkz. Bozkurt, “Koronavirüs,” 116.

[42] Bozkurt, “Koronavirüs,” 117.

[43] Süreklilik, değişkenlik ve eşitlik ilkeleri, ilk olarak Louis Rolland tarafından açıklanmış olduğu için, bu ilkelere “*Rolland kanunları*” da denmekte olduğu belirtilmektedir; Gözler, *İdare Hukuku-II*, 297. Doktrinde ayrıca bu ilkelerin, hem bir faaliyetin kamu hizmeti olarak kabul edilmesinin sonucu; hem de henüz kamu hizmeti olarak kabul edilmemiş faaliyetlerin kamu hizmeti olarak kabul edilmesini güçlendiren unsurları olduğu belirtilmiştir: “*Aslında bir faaliyetin kamu hizmeti statüsüne girmesinden sonra ortaya çıkan eşitlik, süreklilik, değişen şartlara sürekli uyarlanması gibi ilkeler,*

ilkeleri ile her ne kadar günümüzde genel olarak kamu hizmetleri açısından geçerliği tartışılrsa da bu çalışma kapsamındaki ilköğretim kamu hizmeti açısından anayasal bir ilke olarak kabul edilmiş olan meccanilik^[44] ilkeleri^[45] uzaktan eğitim açısından da geçerlidir. Bu ilkelerin çoğunun aynı zamanda eğitim kamu hizmetini düzenleyen uluslararası sözleşme, anayasa ve kanun hükümlerinde yer alıyor olması, idarenin bu alandaki faaliyetlerinin önemini daha net ortaya koymaktadır.

II. SÜREKLİLİK VE DEĞİŞKENLİK İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE UZAKTAN EĞİTİM

A) SÜREKLİLİK VE DEĞİŞKENLİK İLKELERİNİN SONUCU OLMASI AÇISINDAN

Uzaktan eğitimin kamu hizmeti ilkeleri ile ilk ilişkisi, aşağıdaki başlıklarda açıklanacağı üzere, bu eğitim uygulamasının süreklilik ve değişkenlik ilkelerinin sonucu olarak ortaya çıkmış olmasıdır. Süreklilik ve değişkenlik ilkelerinin doktrinde ve yargı kararlarında vurgulanan temel gerekleri ile eğitim kamu hizmetine ilişkin mevzuatta yer alan düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, pandemi sürecinde eğitim kamu hizmetinin sunulmasında uzaktan eğitim yöntemine geçilmiş olmasının, bu iki ilkenin birlikteliğine verilebilecek bir örnek olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıdaki başlıklarda, bu argümanın gerekçeleri, önce her iki ilkenin pozitif hukukta belirlenmiş temel gerekleri, ardından bu iki ilkenin birbiriyle yakın ilişkisi değerlendirilerek açıklanmaya çalışılacaktır.

---

aynı zamanda da o faaliyete kamu hizmeti olarak görülme niteliğinin tanınmasını zorlayan ve kamu hizmeti statüsü kurulmasından önce hissedilen kriterleri/unsurları olmaktadırlar. Sürekli, eşitlik, uyarlama ilkelerine göre sürdürülme ihtiyacı gösteren faaliyetler kamu hizmeti olarak yasa koyucu tarafından belirlenmeyi bekleyeceklerdir.”; Aydın Gülan, “Türkiye’de Kamu Hizmetlerinin Gelişimi,” İÜHFİM LVI, no.1-4 (1998):97-107, 105; bu hususta ayrıca bkz. Azrak, “Millileştirme,” 64.

[44] Bu ilke, bazı eserlerde “*hasbilik*” olarak adlandırılmıştır; Süheyp Derbil, *İdare Hukuku*, Gözden Geçirilmiş ve Düzeltilmiş 5. Baskı (Ankara: Yeni Desen Matbaası, 1959), 447.

[45] Derbil, *İdare Hukuku*, 447; Onur Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukusal Rejim)*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2002),188, 190.

1- Süreklilik İlkesi ve Kamu Hizmeti Arasındaki Bütünsel İlişki

Süreklilik ilkesi, toplumsal ihtiyaç devam ettiği sürece kamu hizmetinin sunulmasının devam etmesi anlamına gelmektedir.^[46] Danıştay, süreklilik ilkesini hukukun genel ilkeleri arasında kabul etmekte^[47] ve bu ilkeye kamu hizmetinin tanımında yer vermektedir.^[48]

Süreklilik ilkesi, aynı zamanda, kamu hizmetinin “düzgün ve aksatılmadan yapılması” gerekliliğini içermekte,^[49] bazı yazarlar tarafından düzenlilik ilkesi ile birlikte ele alınmaktadır.^[50] Süreklilik ve düzenlilik ilkelerine başka bir açıdan bakıldığında ise, sürekliliğin bazı kamu hizmetleri açısından neredeyse kesintisiz devam etmek anlamına geldiği, bazı kamu hizmetleri açısından düzenlilik olarak tezahür etmekte^[51] olduğu görülmektedir. Örneğin sağlık kamu hizmeti ya da güvenlik kamu hizmeti kesintisiz olarak devam etmektedir. Eğitim-öğretim kamu hizmeti ise, kesintisiz devam eden değil, belli zaman dilimlerinde sunulan kamu hizmetleri arasında gösterilmektedir.^[52]

[46] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*,190; M. Gözde Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, (İstanbul : On İki Levha Yayıncılık A.Ş., 2012), 82.

[47] “...Kamu hizmetlerinin toplum hayatının devamı, faaliyetlerin işlemesi, toplumun kalkınması ve menfaatlerin sağlanması açısından sürekli ve eksiksiz işlemesinin zorunluluğu idari yargı içtihatlarına girmiş ve hukukun genel ilkesi olarak kabul edilmiştir...”; Danıştay 8. Daire, E. 1996/ 1687, K. 1997 / 3669, 27.11.1997, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[48] “...Kamu hizmeti, geniş tanımıyla, devlet ya da diğer kamu tüzelkişileri tarafından ya da bunların denetim ve gözetimleri altında, ortak gereksinimleri karşılamak ve kamu yararını sağlamak için topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir...”; İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2013/ 5145, K. 2015/691, 05.03.2015, erişim 9 Nisan 2021, www.lexpera.com

[49] Derbil, *İdare Hukuku*, 447.

[50] Örneğin; Lutfi Duran, *İdare Hukuku Ders Notları*, (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982), 309; Günday, *İdare Hukuku*, 334; Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 82.

[51] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*,191.

[52] Günday, *İdare Hukuku*, 334.

Süreklilik ilkesinin kamu hizmetleri açısından ne kadar önemli olduğu, Onar tarafından şu sözlerle vurgulanmıştır: “Âmme hizmetleri muntazam bir tarzda işlemiyen bir cemiyet, buhran geçiriyor demektir ve hasta bir uzviyet halindedir”.^[53] Anayasa Mahkemesi de düzenlilik ve süreklilik ilkelerinin kamu hizmetinin en önemli ilkeleri olduğunu ve bunların yokluğunun toplumsal yaşamı altüst edeceğini belirtmiştir.^[54] Doktrinde, ayrıca, kamu hizmetlerinin sürekliliğinin “siyasal örgütün varlık nedeni”^[55] olduğu belirtilmiştir.

Yine, doktrinde, her ne kadar yürürlükteki hukukta süreklilik ilkesinin temellerini bulmak zor olsa da, Anayasa’da süreklilik ilkesinin temellerinin bulunabileceği belirtilerek, Anayasa’nın 128/1 maddesinde yer alan “... kamu hizmetlerinin gerektirdiği ... sürekli görevler” ifadesi, süreklilik ilkesinin anayasal temelleri arasında gösterilmiştir.^[56] Söz konusu anayasal hüküm, Anayasa’nın “Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler” başlığı altında yer almakta ve kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevlerin memurlar ve diğer kamu görevlileri tarafından yerine getirileceği kuralını koymuş olsa da bu hükümde yer alan “... kamu hizmetlerinin gerektirdiği ... sürekli görevler” ifadesinden aynı zamanda kamu hizmetlerinin sürekli görevleri gerektirdiği de anlaşılabilir. Kaldı ki yukarıda da açıklanmış olduğu gibi, Danıştay kamu hizmetinin tanımında süreklilik ilkesine yer vererek ve Anayasa Mahkemesi de süreklilik ilkesinin kamu hizmetinin en önemli öğelerinden biri olduğunu vurgulayarak aslında sürekli nitelikte olmayan bir faaliyetin kamu hizmeti sayılamayacağı yönünde izlenim oluşturmuşlardır. Söz konusu madde hükmü ile ilgili bir Anayasa Mahkemesi kararında ise, “Anayasa’nın 128. maddesinin birinci fıkrasında “Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür” denilmektedir.

[53] Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumî Esasları-I*, 3. Bası (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966), 21.

[54] “...Düzenlilik ve süreklilik kamu hizmetinin önemli öğelerinden birini oluşturmuştur. Çünkü, bunun yokluğu toplum yaşamını altüst eder...”; AYM, E. 1994/43, K. 1994/0, Kt. 09/12/1994, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[55] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 190.

[56] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti*, 191.

Bu hüküm uyarınca genel idare esaslarına göre yürütülen kamu hizmetlerinin gerektirdiği görevlerden asli ve sürekli nitelik taşıyanların memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülmesi zorunludur."^[57] şeklinde ifadelerle yer verilmiştir. Bu ifadelerin yorumundan, kamu hizmetlerinin gerektirdiği görevlerden bazılarının asli ve sürekli nitelik taşımayabileceği de anlaşılabilir. Olsa da, aslında burada kastedilenin kamu hizmetlerinin bir kısmının asli ve sürekli nitelik taşımadığı değil asli ve sürekli nitelik taşıyan kamu hizmetlerinin kimler tarafından yerine getirileceğinin belirlenmesi ve bu görevleri yerine getiren görevlilere kadro güvencesi sağlanması gerektiği olduğu söylenebilir. Doktrinde de kamu hizmetlerine ilişkin bir görevin asli ve sürekli olmasından anlaşılması gerekenin, o görevin bir kadroya bağlanması olduğu belirtilmiştir.^[58]

Bunun dışında, kamu görevlilerine getirilen grev yasağının, idari yargıda dava açılmasının kural olarak idari işlemin yürütülmesini durdurulmasına ilişkin temel ilkenin ve idari sözleşmeler açısından kabul edilen öngörülemezlik kuramının da kamu hizmetlerinin sürekliliğini sağlamaya yönelik araçlar olduğu belirtilmektedir.^[59] Danıştay'a göre de kamu görevlilerinin idare ile ilişkisinin temelini kamu hizmetlerinin sürekliliğinin ve düzenliliğinin sağlanması oluşturmaktadır.^[60]

Böylelikle, kamu hizmeti ve süreklilik kavramları ayrılmaz bir bütün teşkil ederek kamu hizmetinin aksamadan devamının sağlanması gerekliliği en önemli kamu hizmeti ilkesi olmaktadır. Bu bütünsel ilişki, eğitim kamu hizmeti söz konusu olduğunda daha derin bir anlam kazanmaktadır.

2- Süreklilik İlkesinin Eğitim Kamu Hizmetindeki Vazgeçilmezliği

Eğitim kamu hizmeti açısından, süreklilik ilkesi daha önemli hale gelmekte ve neredeyse vazgeçilmez bir niteliğe bürünmektedir. Bu vazgeçilmezlik,

[57] AYM, E. 2019 /27, K. 2019 /56, Kt. 26/06/2019, erişim 13 Nisan 2022, www.lexpera.com.

[58] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 74.

[59] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 191,193; Duran, *İdare Hukuku Ders Notları*, 309-310.

[60] Bu hususta bkz. Danıştay 12. Daire, E. 2006/3643, K. 2009 /4943, 29.09.2009, erişim 5 Şubat 2021, www.hukukturk.com

hem bir hak olarak bireyler açısından, hem de eğitilmiş bireylere olan ihtiyaç olarak devlet açısından değerlendirilmelidir. Zira, eğitim kamu hizmeti bir yandan bireyin kendisini geliştirmesi için önemli iken diğer yandan toplumsal yaşamın niteliğinin artması adına devletler için oldukça önemli bir role sahiptir.^[61] Bu sebeple, hem idare hem bireyler açısından eğitim kamu hizmetinin sürekliliğinin sağlanması çok önemlidir.

Türkiye’de eğitim kamu hizmeti açısından süreklilik ilkesinin, 1982 Anayasası’nın bazı hükümleri ile ilişkilendirilmesi mümkün olabilir. Örneğin, doktrinde, 1982 Anayasası’nın 42. maddesinde yer alan zorunlu ilköğretim kamu hizmetinin niteliği gereği sürekli ve düzenli olarak sunulması gereken kamu hizmetleri arasında yer aldığı belirtilmiştir.^[62] Yine, 1982 Anayasa’nın 130. maddesinin 7. fıkrasında yer alan “*Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.*” şeklindeki hükmün asıl amacı her ne kadar üniversitelerin özerkliğini sağlamak olsa da söz konusu hükmün bu amaca ek olarak yükseköğretim kamu hizmetinin sürekli ve düzenli şekilde yürütülmesini de amaçladığı, zira yükseköğretim hizmetine “*yabancı gerekçelerle yapılabilecek müdahale*”lerin yükseköğretim hizmetini kesintiye uğratabileceği belirtilmiştir.^[63] Bu anayasal hüküm ile ilgili olarak Danışma Meclisi’nin gerekçesinde “*öğretim üye ve yardımcılarının göreve alınmaları, yükseltilmeleri ve görevlerine son verilmesinin kendi organları tarafından yürütülmesi de bilimsel özerkliğin bir gereği olarak belirtilmiştir.*”^[64] demek suretiyle, bu hükmün bilimsel özerklik ile ilişkili olduğu açıkça ortaya konmuş olduğundan, söz konusu hüküm süreklilik ilkesi ile doğrudan ilişkilendirilemeyecektir. Bununla birlikte, bu hükme aykırı bir uygulamanın dolaylı olarak yükseköğretim kamu hizmetinin sürekliliğine zarar vereceği söylenebilir. Zira, ancak bilimsel özerkliğin sağlandığı bir ortamda yükseköğretim kamu hizmetinin gereği gibi sunulabildiğinden ve böylece süreklilik

[61] Algan ve Algan, “Eğitim Hakkı,” 160.

[62] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 76-77.

[63] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 80.

[64] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde Gerekçeli, TBMM, erişim 13 Nisan 2022, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/1169/200901027.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

ilkesinin yükseköğretim kamu hizmetinde hayat bulduğundan bahsetmek mümkün olabilecektir. Doktrinde de, bilimsel özerklik ile yükseköğretim arasındaki sıkı ilişki, şu ifadelerle vurgulanmıştır: “Üniversite öğrenimi, yalnız başına değil, ancak bilim ve araştırma özgürlüğü ile ele alınabilir.”^[65]

Türkiye’de, eğitim kamu hizmetinin sürekliliği ilkesinin açık yasal dayanaklarına ise ulaşılabilmektedir. 1739 sayılı Kanun’un Türk milli eğitiminin temel ilkelerini düzenleyen 2. bölümünün “süreklilik” başlıklı 9. maddesi^[66] ile “her yerde eğitim” başlıklı 17. maddesinde^[67] yer alan hükümlerde eğitim kamu hizmetinin sürekliliği oldukça geniş bir şekilde ele alınmıştır. 2547 sayılı Kanun’un çeşitli hükümlerinden^[68] de yükseköğretim kamu hizmetinin sürekliliğine ilişkin belirlemelere ulaşılabilmektedir.

Eğitim kamu hizmetinin sürekliliğinin önemi yargı kararlarında da vurgulanmaktadır. Anayasa Mahkemesi’ne göre, eğitim hizmetleri düzenlilik ve süreklilik isteyen kamu hizmetleri arasında yer almakta ve eğitim kamu hizmetinin belli bir düzen içinde yürütülmesi hem bireyler hem de toplumsal yaşamın varlığı ve huzuru için vazgeçilemez, ertelenemez ve ikame edilemez

[65] İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 8. Baskı, (İstanbul: Legal Yayınevi, 2012), 313.

[66] 1739 sayılı Kanun- m. 9: “Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır.

Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.”

[67] 1739 sayılı Kanun- m. 17/1: “Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.”

[68] Örneğin, 2547 sayılı Kanun-m. 5/d: “Eğitim–öğretim plan ve programları, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilir.”; m.5/h: “Yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi, verimlerinin artırılması, genişletilmesi ve bütün yurda yaygınlaştırılması amacına yönelik olarak yenilerinin açılması, öğretim elemanlarının yurt içinde ve dışında yetiştirilmeleri ve görevlendirilmeleri, üretim–insangücü–eğitim unsurları arasında dengenin sağlanması, yükseköğretime ayrılan kaynakların ve ihtisas gücünün dağılımı, milli eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ülke, çevre ve uygulama alanı ihtiyaçlarının karşılanması, örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim–öğretimi de kapsayacak şekilde planlanır ve gerçekleştirilir.”

bir nitelik taşımaktadır.^[69] Bu doğrultuda bir Danıştay kararında da kamu hizmetlerinin aksamadan sunulmasının sağlanması için, kamu hizmetinin sürekliliği ilkesi doğrultusunda öğretmenlerin tayin taleplerine sınır getirilebileceği, ancak bu sınırlamaların eşitlik ilkesine ve ayrımcılık yasağına aykırı olmaması gerektiği belirtilmiştir.^[70] Bir başka Danıştay kararında da, yükseköğretim hizmetinin kamu hizmeti niteliği süreklilik ilkesine duyduğu gereksinim vurgulanarak açıklanmıştır: “...düzenlilik ve süreklilik isteyen yükseköğretim hizmeti de niteliği gereği kamu hizmetidir...”^[71]

Böylelikle, idarenin eğitim kamu hizmetinin sürekliliğini sağlamak hususunda önemli sorumlulukları bulunmakta olup, pandemi sürecinde başlatılan uzaktan eğitim uygulamaları ile eğitim kamu hizmetinin sürekli olarak devam etmesi sağlanmıştır. Türkiye’de ilk korona virüsü vakasının tespit edilmiş olduğu 11 Mart 2020 tarihinin hemen ardından MEB’e bağlı bütün okullarda^[72] ve uzaktan eğitim kapasitesi bulunan bütün üniversitelerde,^[73] 23 Mart 2020 tarihinden itibaren uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır. Gerek MEB’e bağlı okullarda gerek üniversitelerde 2019-2020 eğitim-öğretim yılının bahar dönemi ile 2020-2021 eğitim-öğretim yılının büyük bir kısmında, eğitim kamu hizmetinin sürekliliği ilkesi doğrultusunda uzaktan

[69] “... Toplumsal yaşamın zorunlu gereksinimlerinden olan düzenlilik ve süreklilik isteyen eğitim hizmeti de niteliği gereği kamu hizmeti olarak değerlendirilmektedir... Milli Eğitim Bakanlığının yürüttüğü eğitim ve öğretim hizmetleri niteliği itibarıyla belli bir düzenlilik içinde sunulması gereken, kişilerin ve toplumun varlığı ve huzuru yönünden vazgeçilemez, ertelenemez ve ikame edilemez hizmetlerdendir. ”; AYM, E. 2008/54, K. 2011/45, Kt. 10/03/2011, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[70] Danıştay 2. Daire, E. 2015/ 4098, K. 2016/599, 10.02.2016, erişim 9 Nisan 2021, www.lexpera.com

[71] Danıştay 8. Daire, E. 2008/ 8235, K. 2011 / 2451, 29.04.2011, erişim 13 Nisan 2022, www.hukukturk.com

[72] Milli Eğitim Bakanlığı, *Eğitimde Bu Yıl 2020 e-kitap*, 27, 28.

[73] Yükseköğretim Kurulu, “YÖK Üniversitelerimizdeki Uzaktan Öğretimin Bir Aylık Fotoğrafını Çekti-YÖK’ten Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitime Yönelik Değerlendirme-YÖK’ten, Salgın Sürecinde Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitimin Bir Aylık Durum Tespiti,” erişim 16 Şubat 2021, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitime-yonelik-degerlendirme.aspx>

eğitim uygulanmıştır. İdari rejimi benimsemiş olan Avrupa ülkelerinde^[74] ve Dünya'nın diğer ülkelerinde^[75] de benzer uygulamalar söz konusu olmuştur. 2021-2022 eğitim-öğretim yılı açısından ise büyük ölçüde yüz yüze eğitime geçiş yapılmış olsa da uzaktan eğitim kısmen devam etmektedir ve pandeminin seyrine göre tamamen uzaktan eğitime ihtiyaç duyulup duyulmayacağı bilinmemektedir.

Böylece, sağlık kamu hizmeti ile eğitim kamu hizmeti alanında ortaya çıkabilecek riskler dengelenmeye çalışılarak tamamen ya da kısmen uzaktan eğitim uygulaması yoluyla, eğitim kamu hizmetinin sürekliliği sağlanmıştır. Bu dengeleme yapılırken idareye yüklenen görev aslında oldukça zordur, zira sağlık kamu hizmeti de eğitim kamu hizmeti de vazgeçilemez kamu hizmetleri arasında yer almaktadır. Anayasa Mahkemesi de bu iki kamu hizmeti alanının toplumsal yaşamdaki vazgeçilmezliği ve bu kamu hizmetlerinin sürekliliğinin ve düzenliliğinin önemi ile ilgili olarak aynı içtihadı oluşturmuştur.^[76] Sağlık kamu hizmeti ile eğitim kamu hizmetinin birbirleriyle karşılaştığı durumlarda ise, Anayasa Mahkemesi'nin sağlık kamu hizmetini önceleyerek karar verdiğini söylemek mümkündür.^[77] Böylelikle, tamamen ya da kısmen

[74] Fransa, İtalya ve Almanya'dan örnekler için bkz. Di Pietro, Biagi, Costa, Karpiński ve Mazza, *JRC Technical Report*, 42-44.

[75] UNESCO'nun 2 Şubat 2021 tarihine ilişkin verilerine göre; okullar, Dünya'da 210 ülkeden 115 tanesinde tamamen, 50 tanesinde kısmen açıktır; 17 ülkede ara tatilde ve 28 ülkede ise tamamen kapalıdır; "COVID-19 ve Dünyada Okulların Durumu", TEDMEM, erişim 1 Mart 2021, <https://tedmem.org/wp-content/uploads/2021/03/31-Agustos-2020-2-Subat-2021-covid-19-ve-dunyada-okullarin-durumu.pdf>.

[76] "... Toplumsal yaşamın zorunlu gereksinimlerinden olan düzenlilik ve süreklilik isteyen sağlık hizmeti de niteliği gereği kamu hizmeti olarak değerlendirilmektedir.... Sağlık Bakanlığı'nın, aile hekimliği hizmetlerini, pilot olarak belirleyeceği illerde görevlendireceği ya da sözleşmeli olarak çalıştıracağı personel eliyle yürütmesi, bu hizmetlerin niteliği itibarıyla belli bir düzenlilik içinde sunulması gereken, kişilerin ve dolayısıyla aile ve toplumun varlığı ve huzuru yönünden vazgeçilmez, ertelenemez ve ikame edilemez hizmetler olması..." ; AYM, E. 2005/10, K. 2008/63, Kt. 21/02/2008, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com. Eğitim kamu hizmeti ile ilgili olarak aynı yönde karar için bkz. AYM, E. 2008/54, K. 2011/45, Kt. 10/03/2011; erişim 9 Nisan 2021; www.hukukturk.com.

[77] "...Sağlık hizmetleri doğrudan yaşam hakkı ile ilgili olup diğer kamu hizmetlerinden farklı ve öncelikli bir konuma sahiptir. Kişilerin maddi ve manevi varlıklarını

uzaktan eğitim uygulamaları, sağlık kamu hizmetinin aksamaya uğramaması ve yaşam hakkının korunabilmesi amacıyla pandeminin seyrine bağlı olarak değişen şekillerde de olsa devam etmiş ve yüz yüze eğitim mümkün olmasa da eğitim kamu hizmetinin sürekliliği sağlanmıştır.

Görüldüğü gibi, kamu hizmetinin aksamadan devam etmesi zorunluluğunu içeren ve idare hukukunda oldukça önemli bir yeri bulunan süreklilik ilkesinin eğitim kamu hizmetindeki anlamı daha da kuvvetlenmekte ve uzaktan eğitim, bir yandan kamu hizmetinin sürekliliği ilkesinin sonucu olarak ortaya çıkmışken, diğer yandan eğitim kamu hizmetinin sürekliliğinin sağlanması noktasında önemli bir araç olmaya devam etmektedir.

3- İdarenin Değişkenlik İlkesi Kapsamındaki Görevleri ve Yetkileri

Değişkenlik ilkesi, Danıştay kararlarında kamu hizmetine egemen olan ilkelerden biri olarak gösterilmiş ve bu ilke uyarınca idarenin düzenleme yetkisini haiz olduğu alanlarda, uygulamaları çağın gereklerine ve toplumun ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenleyebileceği, bunun idarenin hem görevi hem de yetkisi olduğu, bununla birlikte söz konusu yetkinin hukuka uygun olarak kullanılması gerektiği ve kamu yararını gerçekleştirecek olan yeni düzenlemeyi gerektiren olguların somut olarak gösterilebilmesinin şart olduğu kabul edilmiştir.^[78] Danıştay'a göre, idarenin kamu hizmetini değiştirme yetkisinin kamu yararına ve hizmet gereklerine uygun şekilde kullanılması gerekmektedir.^[79]

geliştirebilmelerinin, mutlu ve huzurlu olabilmelerinin başlıca şartı, ihtiyaç duydukları anda sağlık hizmetlerine ulaşım ihtiyacı duydukları oranda bu hizmetlerden yararlanabilmeleridir. Devlet için bir görev ve kişiler için ( ) de bir hak olan bu amacın gerçekleştirilmesinde, bu haktan yararlanmayı zorlaştırıcı ya da zayıflatıcı düzenlemeler Anayasa'ya aykırı düşer... Sağlık hizmetinin temel hedefi olan insan sağlığının, mahiyeti itibarıyla ertelenemez ve ikame edilemez bir özelliğe sahip olduğu dikkate alınır, sağlık övrü gerekçesiyle yıl içinde yer değiştirme talebinde bulunan öğretmenlerin bu taleplerinin dava konusu kurala dayanılarak reddedilmesi hakkın özüne müdahale niteliğindedir.”; AYM, E. 2011/123, K. 2013/26, Kt. 06/02/2013, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com.

[78] Danıştay 15. Daire, E. 2014/ 6132, K. 2018 / 2209, 06.03.2018, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com.

[79] İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2012/ 2306, K. 2015/ 52, 21.01.2015, erişim 9 Nisan 2021, www.lexpera.com.

Doktrinde de kamu hizmetlerinin, değişen ve gelişen koşullar karşısında, gerek örgütlenme gerek işleyiş açısından “*derhal*” değişmesi bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir.^[80] Yine, tüm canlıların ve toplumsal yapıların evrime tabi olması gibi, kamu hizmetlerinin de değişime uğramasının zaten doğal olduğu, zira kamu hizmetinin amacı olan kamu yararının ve kamu yararını sağlamaya yönelik araçların da zamana ve mekâna bağlı olarak değişime uğradığı, kamu hizmetinin de bu değişime uyum sağlamaya mecbur olduğu^[81] ve değişkenliğin “*kamu hizmetinin varlık nedeninde yer aldığı*”^[82] belirtilmektedir. Bununla birlikte, doktrinde kamu hizmetlerinin değişkenliğinin sınırsız olmadığı ve bunun ülkenin “*ekonomik, teknik ve toplumsal düzeyi*” ne göre farklılaşabileceğine ve burada esas alınması gereken standardın “*ortalama, çağdaş standart*” olduğuna ilişkin görüş de bulunmaktadır.^[83]

Doktrinde, eğer bir kamu hizmetinin sunumu teknolojik imkânlar kullanılmadan mümkün olamayacaksa, bu durumda uyarılmanın hizmetin gereği olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir.^[84] Bu açıdan, pandemi sürecinde başvurulmuş uzaktan eğitim uygulamasının da hizmetin gereği olarak ortaya çıkmış olduğu söylenebilir. Buna ek olarak, uzaktan eğitimin dezavantajlarını ortadan kaldıracak diğer teknolojik imkânların devreye sokulması da eğitim kamu hizmetinin gereği olarak değerlendirilebilir.^[85]

[80] Günday, *İdare Hukuku*, 335.

[81] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 219.

[82] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 87.

[83] Yayla, *İdare Hukuku*, 78, 86.

[84] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 89.

[85] Örneğin; idarenin, 13 Nisan 2020 tarihi itibarıyla, öğrencilerin ve velilerin sorularının hızlı bir şekilde cevaplanması amacıyla, yapay zekâlı EBA Asistan uygulamasını devreye sokmuş olması, ilköğretim, ortaokul ve lise öğrencileri için, TRT-EBA TV üzerinden yaz okulu programı ile yabancı dil eğitimi açısından ise EBA Çevrim İçi İngilizce Yaz Okulu programı gibi faaliyetleri de, uzaktan eğitim gibi, kamu hizmetlerinin değişkenliği ilkesi doğrultusunda, eğitim kamu hizmetinin gerekleri olarak kabul edilebilir. Bu uygulamalarla ilgili olarak bkz. Milli Eğitim Bakanlığı, *Eğitimde Bu Yıl 2020 e-kitap*, 39, 48, 50.

Değişkenlik ilkesi, sonuçlarını hizmetten yararlananlar üzerinde olduğu kadar, kamu görevlileri açısından da göstermektedir. Bu doğrultuda, değişkenlik ilkesi kamu yararı amacıyla, kamu görevlilerinin yerlerinin ve hizmet koşullarının yetkili idari makamlarca değiştirilebilmesini de içermektedir.^[86] Başka bir ifade ile, idare değişen şartlara uyum sağlayabilmek amacıyla kamu görevlileri ile ilgili olarak tek taraflı değişiklik yapma yetkisini haizdir.^[87] Pandemi sürecinde de uzaktan eğitim, pandemi sebebiyle değişen şartlar karşısında ve toplum sağlığının koruma altına alınabilmesi amacıyla eğitim kamu hizmetinin sunulmasında derhal değişime gidilmesi sonucu ortaya çıkmış ve bu değişim doğal olarak, yüz yüze eğitim hizmeti veren kamu görevlilerinin uzaktan eğitim vermeye başlaması şeklinde, hizmet koşullarının değişmesini gerektirmiştir.

4-Süreklilik İlkesinin Değişkenlik İlkesine Bağlılığı

Süreklilik ve değişkenlik ilkeleri birbirlerine oldukça sıkı bir bağ ile bağlı olup, doktrinde bu hususa vurgu yapılmaktadır. Gözübüyük ve Tan'a göre, değişkenlik ilkesi süreklilik ilkesinin bir uzantısı olarak kabul edilebilir.^[88] Özey'a göre de süreklilik ilkesini değişkenlik ilkesinden bağımsız bir ilke olarak düşünmemek gerekmektedir.^[89] Ayrıca yazar, süreklilik ilkesinin bir yönü her ne kadar “*kronolojik*” yani *zaman bakımından devamlılık*” ise de “*asıl önemli yönü “içerik ve yoğunluk bakımından” düzeyindeki devam yani “istikrar”dır.*”^[90] demek suretiyle, idare tarafından sunulan kamu hizmetinin niteliğinin önemini vurgulamıştır.

[86] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 225.

[87] Gözler, *İdare Hukuku-II*, 308-309.

[88] Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku-I*, 595.

[89] Özey, *Günüşiğinde Yönetim*, 241.

[90] Özey, *Günüşiğinde Yönetim*, 241.

1739 sayılı Kanun'un, Türk milli eğitiminin temel ilkeleri arasında sayılan “bilimsellik” başlıklı 13. maddesi^[91] ile 2547 sayılı Kanun'un 5/d maddesi^[92] hükümleri her ne kadar daha çok değişkenlik ilkesi ile ilişkilendirilebilecek olsa da süreklilik ilkesine de vurgu yapmakta, böylelikle iki temel ilke arasındaki sıkı ilişki kanunen kabul edilmiş olmaktadır.

Süreklilik ilkesi ile değişkenlik ilkesi arasındaki yakın ilişki bazı kamu hizmeti alanlarında daha da kuvvetlenerek, sağlık hizmetlerinde olduğu gibi, hizmetin sunumunda teknolojik imkânların kullanılmamasının hizmetin sürekli ve düzenli olarak yürütülmesine engel olabileceği belirtilmektedir.^[93] Pandemi sürecinde yüz yüze eğitimin yapılamadığı durumlarda eğitim kamu hizmetinin sunulabilmesi de ancak teknolojik imkânlarla gerçekleştirilebilen uzaktan eğitimi zorunlu kıldığı için, uzaktan eğitim, kamu hizmetinin süreklilik ve değişkenlik ilkelerinin birleşimi ve sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Doktrinde, süreklilik ve değişkenlik ilkeleri arasındaki sıkı ilişkiye vurgu yapılarak, bazı durumlarda kamu hizmetinin sürekliliğin sağlanması için uyarılmanın gerekli olduğu ve bu durumlarda değişimin ihmal edilmesinin süreklilik ilkesinin ihlali anlamına geleceği belirtilerek, iki ilke arasındaki ilişkinin önemi ortaya konmuş ve pandemi sürecinde eğitim kamu hizmeti alanında uygulanan uzaktan eğitim şeklindeki değişimin aynı zamanda süreklilik ilkesini de hayata geçirmiş olduğu belirtilmiştir.^[94]

[91] 1739 sayılı Kanun-m. 13: “Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.

Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.

Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımından teşvik edilir ve desteklenir.”

[92] 2547 sayılı Kanun-m. 5/d: “Eğitim-öğretim plan ve programları, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilir.”

[93] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 88-89.

[94] Muhammed Göçgün, “Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Uyarılma İlkeleri Arasındaki İlişkinin Koronavirüs Sürecindeki Bir Tezahürü: Uzaktan Eğitim,” (bildiri Koronavirüs

Sonuç olarak, kamu hizmetlerinin sürekli ve düzenli olarak sunulması gerekliliği, bu hizmetlerin gelişen ve değişen şartlara uydurulmasını da gerektirmekte^[95] olup, pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim de eğitim kamu hizmetinin sürekliliğinin sağlanması gerekliliğinden hareketle ve sunulmuş şeklinde değişikliğe gidilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

B) SÜREKLİLİK VE DEĞİŞKENLİK İLKELERİNİN BAZI SONUÇLARININ UZAKTAN EĞİTİMDEKİ ÖNEMİ

1- İdarenin Değerlendirme, Öngörme ve Planlama Yükümlülüğü

Pandemi sürecinde, süreklilik ve değişkenlik ilkelerinin sonucu olarak ortaya çıkmış olan uzaktan eğitimde de kamu hizmeti ilkelerinin tümünün hayat bulması gerekmekte olup, bunun sağlanabilmesi ancak idarenin değerlendirme, öngörme ve planlama yükümlülüğünün tam olarak yerine getirilmesi ile mümkün olabilecektir.

Kamu hizmetlerinde değişkenlik ilkesinin, idareye sürekli olarak “*değerlendirme, öngörme ve planlama*” yükümlülüğü verdiği belirtilmektedir.^[96] Bunlardan planlama yükümlülüğü, 1739 sayılı Kanun’un 14. maddesinde^[97]

Döneminde Güncel Hukuki Meseleler Sempozyumu Bildiri Özeti Kitabı (29–30 Mayıs 2020), İstanbul İbn Haldun Üniversitesi Yayınları): 269-274, 269-270.

[95] İsmet Giritli, Pertev Bilgen, Tayfun Akgüner ve Kahraman Berk, *İdare Hukuku*, 6. Baskı (İstanbul: Der Yayınları, 2013), 1206.

[96] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 225. Bu hususta Danıştay kararı örneği için bkz; Danıştay Dava Daireleri Kurulu, E. 1974/4855, K. 1977/1704, 04.05.1977, *Danıştay Dergisi*, no. 28-29:604’ten aktaran Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku-I*, 595.

[97] 1739 sayılı Kanun, m. 14: Millî eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim–insangücü–istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis ve ekleri, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

planlılık ilkesi olarak düzenlenmiş, 2547 sayılı Kanun'un 5/h maddesinde^[98] de idarenin planlama görevine yer verilmiştir.

Değerlendirme, öngörme ve planlama yükümlülükleri idarenin takdir yetkisini de kullanmasını gerektirecek olup, doktrinde idarenin takdir yetkisinin varlık nedenlerinden birinin kamu hizmetlerinin değişkenliği ilkesi olduğu belirtilmektedir.^[99] Anayasa Mahkemesi'ne göre de idarenin görevlerini yerine getirirken ne tür kararlar alması gerektiğinin önceden hukuk kuralları ile belirlenmesi hem mümkün değildir, hem de böyle bir yaklaşım kamu hizmetlerinin ve toplumsal ihtiyaçların değişkenliği ile uyumlu değildir, bu sebeple idarenin karşılaştığı farklı durumlarla ilgili olarak en uygun çözümü bulabilmek amacıyla takdir yetkisine sahip olması zorunludur.^[100]

Bu açıklamalar, pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim açısından neredeyse sürekli bir hâl almıştır. Zira, pandeminin seyrinin sürekli olarak değişime uğraması, uzaktan eğitimin sunulmasında değişkenlik ilkesini kalıcı hale getirmiştir. İdare, eğitim kamu hizmeti alanında, hizmetin hem aksamaması hem de çok çabuk değişen şartlara göre eğitim kamu hizmetini yeniden planlama sorumluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu hususta, her ne kadar doğrudan uzaktan eğitime ilişkin olmasa da eğitim kamu hizmetinin bir parçası olan sınavla ilgili olarak pandemi sürecinde verilmiş olan Danıştay kararlarındaki değerlendirmeler önemlidir. Bu kararlardan birine konu olan

[98] 2547 sayılı Kanun-m. 5/h: Yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi, verimlerinin artırılması, genişletilmesi ve bütün yurda yaygınlaştırılması amacıyla yönelik olarak yenilerinin açılması, öğretim elemanlarının yurt içinde ve dışında yetiştirilmeleri ve görevlendirilmeleri, üretim–insangücü–eğitim unsurları arasında dengenin sağlanması, yükseköğretime ayrılan kaynakların ve ihtisas gücünün dağılımı, milli eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ülke, çevre ve uygulama alanı ihtiyaçlarının karşılanması, örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim–öğretimi de kapsayacak şekilde planlanır ve gerçekleştirilir.

[99] Günday, *İdare Hukuku*, 335.

[100] "...İdarelerin, kanunlarla verilen görevleri yerine getirirken ne tür kararlar almaları gerektiğinin, her türlü olay ve olgu göz önünde bulundurularak önceden hukuk kurallarıyla belirlenmesi mümkün olmadığı gibi, kamu hizmetlerinin ve toplumsal ihtiyaçların değişkenliği dikkate alındığında uygun bir yöntem de değildir. Bu nedenle, idarelerin karşılaştıkları farklı durumlar karşısında en uygun çözümü üretebilmeleri için takdir yetkisiyle donatılmaları zorunludur..."; AYM, E. 2012/102, K. 2012/207, Kt. 27/12/2012, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

uyuşmazlık, 20-21 Haziran 2020 tarihlerinde yapılacakken pandemi sebebiyle 25-26 Temmuz 2020 tarihlerine ertelenen Yükseköğretim Kurumları Sınavı'nın (YKS), daha sonra 27-28 Haziran 2020 tarihinde yapılmasına ilişkin düzenlemenin iptaline ilişkindir. Bu uyuşmazlıkta Danıştay, "...*Bu bağlamda davalı idarelerin küresel etkileri olan bu salgın hastalığın seyrine bağlı olarak süreci izleyerek alınan tedbirleri ve kararları güncelleme noktasında takdir yetkisini kullandığı ve anılan takdir yetkisinin Sağlık Bakanlığı'nın da görüşü alınmak suretiyle kamu yararı ve hizmet gerekleri göz önünde bulundurulmak suretiyle kullanıldığı anlaşılmaktadır... dava konusu edilen düzenlemenin kamu yararı ve hizmet gerekleri ile hukuka uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır...*"^[101] şeklinde karar vermiştir. Aynı sınavla ilgili olarak Danıştay'da görülen bir başka uyuşmazlık ise 2020 yılı TYT (Temel Yeterlilik Testi) süresinin, 2019 yılı TYT sınav süresine göre 30 dakika artırılarak 135 dakikadan 165 dakikaya çıkarılmasının eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği iddiasına ilişkindir. Söz konusu davada da Danıştay idarenin takdir yetkisi doğrultusunda değişiklik yapma yetkisine ilişkin benzer açıklamaları yaparak davanın reddine karar vermiştir: "...*Bu bağlamda davalı idarelerin, küresel etkileri olan salgın hastalığın seyrine bağlı olarak tedbirler alma ve daha önce alınmış olan kararları güncelleme noktasında takdir yetkisinin bulunduğu açık olup, anılan takdir yetkisine istinaden, sınav öncesinde ve sınav esnasında alınan koruyucu tedbirler nedeniyle adaylarda oluşabilecek kaygı ve motivasyon kaybı gibi olumsuzlukları asgari seviyeye indirmek ve 2547 sayılı Kanun'un 45. maddesinde yer alan imkân ve fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla, 2020 yılı Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Temel Yeterlilik Testi süresinin 30 dakika artırılarak 135 dakikadan 165 dakikaya çıkarılmasına yönelik alınan davaya konu kararda hukuka, kamu yararı ve hizmet gereklerine aykırılık bulunmamakta olup; kusurlu bulunmayan idarelerce tazmini gereken bir zararın da oluşmadığı sonucuna varılmıştır...*"^[102]

[101] Danıştay 8. Daire, E. 2020 / 3447, K. 2020 /3249, 08.07.2020, erişim 9 Nisan 2021, www.lexpera.com

[102] Danıştay 8. Daire, E. 2020/3622, K. 2020/3569, 16.9.2020, erişim 22 Eylül 2021, www.lexpera.com.tr

Böylelikle, Danıştay takdir yetkisinin sınırları ile ilgili olarak yerleşik içtihadında^[103] yer alan kamu yararı ve hizmet gerekleri şartlarını, pandemi sürecinde eğitim kamu hizmeti açısından da kullanmıştır. Bu durumda, pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim ile ilgili olarak, sürekli nitelik kazanmış değişkenlik ilkesine bağlı olarak idarenin takdir yetkisini kullanması zorunlu olsa da bu yetkinin kamu yararına ve hizmetin gereklerine aykırı kullanılmayacağı kuşkusuzdur.

Böylelikle, uzaktan eğitim uygulamalarındaki değişkenliğin pandemi tamamen sona erene kadar devam edeceği kuvvetle muhtemeldir. Hatta pandemi tamamen sona erse de pandeminin ardından bütün kamu hizmetleri alanında bazı değişikliklerin söz konusu olabileceği düşünüldüğünde, idarenin eğitim kamu hizmeti alanındaki planlama görevinin önemi daha net şekilde anlaşılmaktadır. Bu husus, her ne kadar eğitim kamu hizmeti ile ilgili olmasa da pandemi sürecinde verilen bir Danıştay kararına yansımıştır^[104].

2- İdarece Yapılan Değişikliklere Uyma Zorunluluğu ve İdareden Talepte Bulunma Hakkı

Doktrinde, değişkenlik ilkesinin süreklilik ilkesi ile birlikte “*idare hukukunun kuralsal (statüter) ve tek yanlı niteliğinin varlık nedeni*” olduğu

[103] Eğitim kamu hizmetine ilişkin bir örnek için bkz. “...yapacağı işlem ve eylemler önceden belirlenen ve duyurulan kurallara bağlı olan idarenin hiç bir kurala bağlı olmaksızın takdir yetkisini kullanması sonucunu doğuracak dava konusu düzenleme; hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmadığı gibi asli ve sürekli bir kamu hizmeti olan eğitim-öğretim hizmetine yukarıda bahsedilen olumsuz etkileri dikkate alındığında kamu yararı ve hizmet gerekleri ile de bağdaşmamaktadır...”; Danıştay 12. Daire, E. 2006/3643, K. 2009/4943, 29.09.2009, erişim 5 Şubat 2021, www.hukukturk.com.

[104] “...Dünyada pandemi hâline gelen Covid-19 Koronavirüs salgın(ı) nedeniyle tüm çalışma şartları değişmiş, buna bağlı olarak ...değişiklikler kaçınılmaz hâle gelmiştir. Önümüzdeki süreçte mevcut salgın hastalığın süresi, oluşacak yeni durumlarla ilgili olarak belirsizlikler devam etmekte, konu üzerinde çalışan Bilim Kurulu ve Hükümet kararları ile her gün yeni bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır... Salgının bitiş zamanıyla ilgili bir öngörü bulunmamakla birlikte, salgın sona erse dahi sonrasında çalışma hayatımızda yaşanacak değişiklikler bilinmemektedir. Bu nedenle, önümüzdeki dönemler için de çalışma planlarımızı buna göre yapmamız( )da bir zorunluluk hâline gelmiştir...”; Danıştay 13. Daire, E. 2020 / 3157, K. 2020 / 3348, 25.11.2020, erişim 1 Mart 2021, emsal.danistay.uyap.gov.tr.

belirtilmiştir.^[105] Bunun sonucu olarak, hizmetin sunulmasında idare tarafından yapılan değişiklikler karşısında hizmetten yararlananların kazanılmış hak iddiasında bulunma,^[106] bir kamu hizmetinin devamını ya da aynı şekilde devamını talep etme^[107] haklarının olmadığı ve kamu hizmetinde idarece yapılacak değişikliklere katlanmak zorunda oldukları,^[108] kabul edilmektedir. İdarenin kamu hizmetinde tek taraflı olarak yapmış olduğu değişikliklere hizmetten yararlananların “*katlanma zorunluluğu*” doktrinde özellikle idari kamu hizmetleri açısından vurgulanmış ancak aynı zamanda hizmetten yararlananların idareden kamu hizmetini yeni koşullara uydurmasını talep haklarının da bulunduğu belirtilmiştir.^[109]

Bu söylenenlerin, idari kamu hizmetleri arasında yer alan eğitim kamu hizmeti açısından da geçerli olduğu kuşkusuzdur. Buna göre, hizmetten yararlananlar idarenin eğitim kamu hizmetinde yapacağı değişikliklere katlanmak zorunda olsalar da idareden eğitim kamu hizmetinin görülmesinde günün koşulları doğrultusunda değişiklik yapılmasını talep de edebileceklerdir. Ayrıca, kamu hizmetinde yapılan değişiklikten dolayı zarar ortaya çıkarsa, idarenin kusuru varsa kusurlu sorumluluk esasları, kusuru yoksa kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi doğrultusunda sorumluluğu söz konusu olabilecektir.^[110] Yine, her ne kadar hizmetten yararlananların kamu hizmetinin sunulmasında değişiklik yapılmamasını talep hakkı bulunmasa da sunulmakta olan kamu hizmetinin toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda sunulmasını talep hakları ve bu doğrultuda idari başvuru

[105] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*,222.

[106] Danıştay 12. Daire, E. 1965/3828, K.1967/1556, 13.10.1967, Danıştay Kararlar Dergisi, no. 119-120'den aktaran Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku-I*, 595; Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*,224; Günday, *İdare Hukuku*, 335; Gözler, *İdare Hukuku-II*, 306.

[107] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*,222.

[108] Duran, *İdare Hukuku Ders Notları*, 310.

[109] Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku-I*, 596.

[110] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*,222-3. Bu hususta ayrıca bkz. Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları-I*, 23.

ya da dava yoluyla idareyi harekete geçirme olanakları bulunmaktadır.^[111] Bu açıklamalar eğitim kamu hizmeti açısından kanunen de temel ilkeler olarak kabul edilmiştir. 1739 sayılı Kanun'un Türk milli eğitiminin temel ilkelerini düzenleyen ikinci bölümünün "ferdin ve toplumun ihtiyaçları" başlıklı 5. maddesinde, "Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir." demek suretiyle eğitim kamu hizmetinin düzenlenmesinde toplumun ihtiyaçları kadar vatandaşların taleplerinin de dikkate alınması gerekeceği kanunen kabul edilmiştir. Bu durumda, eğitim kamu hizmetinden yararlananların hizmetin uzaktan sunulmasına katlanma zorunlulukları bulunmakla birlikte bu hizmetin gereği gibi sunulmasının sağlanması talebiyle idareye başvuruda bulunma hakları da bulunmaktadır.

Kamu hizmetinin süreklilik ve düzenlilik ilkeleri doğrultusunda gereği gibi sunulabilmesi için sosyoekonomik ya da kültürel durum farklılıkları göz önünde bulundurularak hizmet sunumunda, örneğin ekonomik açıdan kalkınmamış bölgelerde kamu hizmetlerinin daha "ucuz" sunulması gibi, bazı farklılıklara gidilebileceği de kabul edilmektedir.^[112] Bu açıdan bakıldığında, süreklilik ilkesinin eşitlik ilkesi ile de belli ölçüde yakınlığı olduğunu söylemek mümkündür. Böylelikle, kamu hizmetinin aksamadan devam ettiğinin kabul edilebilmesi için kamu hizmeti ilkelerinin tamamının sunulan kamu hizmetinde hayat bulması gerekmektedir. Bu ilkelerden birine aykırılık olması durumunda ise hizmetten yararlananların iptal davası ya da tam yargı davası açabilecekleri kabul edilmektedir.^[113] Doktrinde ayrıca, kamu hizmetinin hiç ya da gereği gibi yerine getirilmediği durumların hizmet kusuru sayılmasının süreklilik ilkesinin yaptırımını olarak değerlendirilebileceği^[114] ve süreklilik ilkesine aykırılık teşkil eden idari işlemlerin iptal

[111] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 225. Bu hususta ayrıca bkz. Gözler, *İdare Hukuku-II*, 308.

[112] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 85.

[113] Giritli, Bilgen, Akgüner ve Berk, *İdare Hukuku*, 1209.

[114] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 200.

edilebileceği^[115] belirtilmiştir. Danıştay da kamu hizmetinin sürekliliğinin sağlanmadığı durumları hizmet kusuru olarak kabul etmektedir.^[116]

III. EŞİTLİK İLKESİ VE MECCANİLİK İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE UZAKTAN EĞİTİM

A) EŞİTLİK İLKESİNİN İDAREYE VERDİĞİ YÜKÜMLÜLÜK

Eşitlik, insan hakları belgelerinde^[117] ve 1982 Anayasası'nın başlangıç kısmı ile 10. maddesinde^[118] açıkça düzenlenmiş

[115] Giritli, Bilgen, Akgüner ve Berk, *İdare Hukuku*, 1205.

[116] "...Kamu idareleri, yapmakla yükümlü buldukları kamu hizmetlerini gereği gibi ifa et(mek)le beraber bu hizmetin işleyişini sürekli olarak kontrol etmek ve hizmetin yürütülmesi sırasında gerekli önlemleri almakla da yükümlüdür. İdarenin bu yükümlülüğünü yerine getirmemek suretiyle hizmetin kötü veya geç işlemesi, gereği gibi işlememesi ve bu yüzden bir zarara sebebiyet verilmiş olması, idareye meydana gelen zararları tazmin sorumluluğunu yükler..."; Danıştay 8. Daire, E. 1982/463, K. 1983/189, 07. 02. 1983; "...hastanın hastalığının seyrinde solunum yetmezliği gelişebileceği düşünülerek takibinin süreklilik gerektirdiği ve bu sürekliliğin yapıldığına dair kayıtların dosyanın incelenmesi neticesinde saptanmadığı, Yoğun Bakım konsültasyonunun gecikmeli olduğu ve bu nedenle Yoğun Bakım Ünitesindeki tedavisine gecikmeli olarak başlanıldığı anlaşıldığından, hastanın takip ve tedavisinde ihmal ve kusur bulunduğu kanaatine varılmıştır..."; Danıştay 15. Daire, E. 2018/3131, K. 2019/1012, 21. 02. 2019, erişim 13 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[117] Resmi gazetede yayımlanan metinleri için bkz. BM İHEB -m. 2/1: Herkes ırk, renk, cins, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, millî veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu beyannamede ilân olunan tekml haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir."; BM İHEB -m.7: "Kanun önünde herkes eşittir ve farksız olarak kanunun eşit korunmasından istifade hakkını haizdir. Herkesin işbu beyannameye aykırı her türlü ayırddedici muameleye karşı ve böyle bir ayırddedici muamele için yapılacak her türlü kuşkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır. AİHS-m. 14: *İşbu Sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerden istifade keyfiyeti, bilhassa cins, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, millî veya sosyal menşe, millî bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi diğer bir durum üzerine müesses hiçbir tefrike tabi olmaksızın sağlanmalıdır.*

[118] 1982-AY-Başlangıç: "...Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu..."; m. 10/1: "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir."

[119] olan temel bir ilke olup, Anayasa'nın 10. maddesinin 4. fıkrası özel olarak idareyi bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmekle yükümlü tutmuştur. Bunun dışında, 1982 Anayasası'nın 90. maddesi gereğince iç hukuk kuralı haline gelmiş olan uluslararası sözleşme hükümlerinde özel olarak kamu hizmetlerinde eşitlik ilkesine yer verildiği de görülmektedir. Örneğin, BM İHEB- m.21/2'de^[120] herkesin, ülkesinde kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkı olduğu belirtilmiştir.

İdare hukuku açısından eşitlik ilkesi, süreklilik ve değişkenlik ilkeleri gibi temel kamu hizmeti ilkeleri arasında yer almakta olup, bu ilke bir yandan idareyi kamu hizmetini dilediği kişiye sunma hususunda sınırlamakta diğer yandan kamu hizmetini eşit durumda bulunanlara eşit, farklı durumda bulunanlara farklı sunma yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakmaktadır.^[121] Başka bir ifade ile eşitlik ilkesi, genel olarak, idarenin kamu hizmetini aynı durumda olan herkese objektif, eşit ve tarafsız şekilde sunmasını ifade etmektedir.^[122] İdarenin kamu hizmetinden yararlananlar arasında eşitliği sağlaması, hukuk devleti ilkesinin de zorunlu bir sonucu olarak kabul edilmektedir.^[123]

Eşitlik ilkesi, bazı yazarlar tarafından anayasal kanun önünde eşitlik ilkesinin bir sonucu olarak gösterilmektedirken,^[124] bazı yazarlar tarafından kanun önünde eşitlik ilkesinin, kamu hizmetlerinin eşitliği ilkesinin tezahürü

[119] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 202.

[120] Resmi gazetede yayımlanan metni için bkz. BM İHEB-m.21/2: “Her şahıs memleketinin kamu hizmetlerinden eşitlikte faydalanmak hakkını haizdir.”

[121] “...İdare hukuku alanında eşitlik ilkesinin uygulanması kamu hizmeti kavramı ile birlikte aktarılmaktadır. Buna göre eşitlik kamu hizmetinin genel ilkelerinden biridir. Bu çerçevede idare, kamu hizmetini dilediğine sunmakta özgür olmadığı gibi, eşit durumda bulunanlara eşit, farklı konumda bulunanlara da farklı biçimde sunmak zorundadır. Ayrıca kamu hizmetinin tarafsızlığı ilkesi, “ayrımcılık yapmama” yükümlülüğünü de içinde barındırmaktadır...”; Danıştay 12. Daire, E. 2009/5045, K. 2013/5796, 27.06.2013; Danıştay 12.Daire, E. 2016/6599, K. 2019/5371, 26.06.2019, erişim 10 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[122] Duran, *İdare Hukuku Ders Notları*, 310-311.

[123] Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 10. Baskı (Ankara: Savaş Yayınevi, 2019), 550.

[124] Örnek için bkz; Gözler, *İdare Hukuku-II*, 309.

olduğu belirtilmektedir.^[125] Hangi görüş kabul edilirse edilsin, genel olarak eşitlik ilkesi ile kamu hizmetlerinin eşitliği ilkesi ayrılmaz bir bütün içinde yer almaktadır. Özey’in eşitlik ilkesi ile ilgili şu sözleri bu ilişkiyi açıklamaktadır: “*Kanun önünde eşitlik soyut ve salt filozofik bir kavram değil aynı koşulları taşıyanların aynı hak, olanak, yetki ve ayrıcalıklardan yararlandırılması anlamını taşıyan somut ve nesnel bir kuraldır.*”^[126] Tüm bu açıklamalar ışığında, eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesinde idarenin oldukça önemli bir yükümlülüğü bulunmaktadır.

B) EĞİTİM KAMU HİZMETİNDE EŞİTLİK VE MECCANİLİK İLKELERİ

1- Eğitim Kamu Hizmetinde Eşitlik İlkesi

Tüm kamu hizmeti alanlarında geçerli olan eşitlik ilkesinin önemi ve anlamı çalışma konusu olan eğitim kamu hizmeti açısından daha da güçlenmektedir. 1739 sayılı Kanun’un Türk milli eğitiminin temel ilkelerini düzenleyen ikinci bölümünün “*genellik ve eşitlik*” başlıklı 4. maddesinde^[127] eşitlik ilkesi vurgulanmış, 7. maddesinde eğitim hakkı^[128] düzenlenmiş ve 8. maddesinde^[129] fırsat ve imkân eşitliği hüküm altına alınmıştır. Böylece her ne kadar 7. maddede eğitim hakkı sadece ilköğretime ilişkin ve sadece Türk vatandaşlarına ait bir hak olarak düzenlenmiş olsa da 8. maddede yer alan fırsat ve imkân eşitliğine ilişkin hükümlerden, eğitim kamu hizmetinin

[125] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*,200.

[126] Özey, *Günüşiğinde Yönetim*, 247.

[127] 1739 sayılı Kanun-m. 4: “*Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.*”

[128] 1739 sayılı Kanun-m. 7: “*İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.*

İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.”

[129] 1739 sayılı Kanun-m. 8: *Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır.*

Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

sunulmasında herkese fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasının zorunlu olduğu ve bu eşitliğin sağlanması için maddi imkândan yoksun öğrenciler ile özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklar hakkında gerekli yardımların yapılması ve tedbirlerin alınması gerekliliği açıkça anlaşılmaktadır. Fırsat ve imkân eşitliği, yükseköğretim kamu hizmeti açısından da 2547 sayılı Kanun'da ana ilkeler arasında sayılmıştır.^[130] 5580 sayılı Kanun'un 12/1 maddesinde de “Kurumlar, faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için düzenleyemezler. Ancak, Türk Millî Eğitiminin amaçları doğrultusunda eğitimin kalitesini yükseltmek, gelişmelerine fırsat ve imkân verecek yatırımlar ve hizmetler yapmak üzere gelir sağlayabilirler.” demek suretiyle özel öğretim kurumlarının da fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanmasına yönelik faaliyetlerde bulunması gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin taraf olduğu BM ÇHS-m. 28/1'de^[131] çocuğun eğitim hakkının fırsat eşitliği temelinde gerçekleştirilmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Danıştay da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmeliğin iptali için açılan davada, hukuka uygunluk değerlendirmesinde BM ÇHS-m. 28/1'de yer alan fırsat eşitliği hükmüne yer vermiştir.^[132]

Görüldüğü gibi, idarenin eğitim kamu hizmetinde eşitliği sağlaması gerekliliği Türkiye'de birçok mevzuat hükmü ile güvence altına alınmış olup, eşitlik ilkesinin tüm gereklerinin uzaktan eğitim sürecinde de geçerli olduğu kuşkusuzdur. Buna göre; uzaktan eğitim kamu hizmetinden yararlanmada eşitlik bir yönüyle dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayrımı gözetilmeden herkesin bu hizmetten yararlanması gerekliliğini içermekteyken, diğer yönüyle fırsat ve imkân eşitliği çerçevesinde uzaktan eğitime erişemeyen öğrencilere gerekli maddi yardımların ya da telafi eğitimlerinin yapılması gerekliliğini de içermektedir.

[130] 2547 sayılı Kanun-m. 5/e: Yükseköğretimde imkan ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemler alınır.

[131] Resmi gazetede yayımlanan metni için bkz. BM ÇHS-m. 28/1: “Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle...”

[132] Danıştay 8. Daire, E. 2015/1460, K. 2016/958, 11.02.2016, erişim 9 Nisan 2021, www.lexpera.com.tr

2- İlköğretim Kamu Hizmetinde Meccanilik İlkesi

Doktrinde bazı yazarlar tarafından kamu hizmetinin temel ilkeleri arasında gösterilen meccanilik^[133]; karşılıksızlık, bedava ya da parasızlık anlamlarına gelen bir ilkedir.^[134] Bu ilkedен ilk bakışta, kamu hizmetlerinin sunumunda hizmetten yararlananların herhangi bir bedel ödemeyeceği anlamı çıkmaktaysa da günümüzde bu ilkenin tam olarak geçerli olmadığını söylemek mümkündür.^[135] Doktrinde de hiçbir kamu hizmetinin karşılıksız (bedelsiz) olmadığı, hizmetten yararlananların doğrudan ya da dolaylı olarak kamu hizmetinin maliyetine katılacağı ama bazı kamu hizmetlerinin sunumunun parasız olabileceği belirtilmiş^[136], böylece karşılıksızlık ile parasızlık kavramlarının başka şekillerde anlaşılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu durumda, parasız olan kamu hizmetleri açısından da hizmetten yararlananlar dolaylı olarak, vergiler aracılığı ile söz konusu kamu hizmetlerinin karşılığını ödemektedir.^[137] İlköğretim kamu hizmetinin ise, vergiler aracılığıyla karşılığının ödendiği kabul edilse dahi, hukuki metinlerde “parasız” olduğunun açıkça vurgulanmış olması açısından, bu kamu hizmeti diğer kamu hizmeti alanlarından daha farklı bir konumda bulunmaktadır.

Böylece, günümüzde meccanilik ilkesi, birçok kamu hizmeti açısından geçerli değilse de ilköğretim kamu hizmeti parasız görülen kamu hizmetleri arasında yer almaktadır.^[138] Türkiye’de 1982 Anayasası’nın eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi başlıklı 42/5 maddesi hükmünde, “İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.”

[133] Örnek için bkz. Günday, *İdare Hukuku*, 336; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 553.

[134] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 226.

[135] Özay, *Günüşiğinde Yönetim*, 241, 244; Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 100.

[136] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 226.

[137] Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları-I*, 18; Özay, *Günüşiğinde Yönetim*, 244; Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 227.

[138] Çınar Can Evren, “Bir Danıştay Kararı Üzerine Kamu Hizmetinde Bedel Sorunu,” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* XI, no. 1-2 (2007): 679-691, 684.

denmek suretiyle sadece^[139] ilköğretim kamu hizmeti açısından parasızlık ilkesi anayasal olarak ve 222 sayılı Kanun^[140]'un 2. maddesinde de kanunen kabul edilmiştir. Türkiye tarafından imzalanıp onaylanmış olan BM ÇHS'nin 28. maddesi^[141] ile BM İHEB'in 26. maddesinde^[142] ve BM ESKHS'nin

[139] Türkiye'de meccanilik ilkesi, ortaöğretim ve yükseköğretim kamu hizmetleri açısından anayasal ve yasal olarak kabul edilmemiştir. Anayasa Mahkemesi de yükseköğretimin paralı olmasına ilişkin kanun hükmünü Anayasa'ya aykırı bulmamıştır; "... *Yüksek öğretimin parasız olacağı yolunda bir kural ne 50. maddede ne de Anayasa'nın başka bir maddesinde yer almış değildir. Buna karşılık 50. maddenin ikinci fıkrası ilk öğrenimin Devlet okullarında parasız olacağını kurala bağlamıştır. Bu, bir bakıma çok önemli bir belirmedir. Çünkü Anayasa Koyucunun, yüksek öğretimin mutlaka parasız olmasını öngörseydi, bu yönergesini de öylece ve açıkça ortaya koyacağını anlatmaktadır. Demek yüksek öğretim paralı da, parasız da olabilecektir ve paralı da parasız da olması Anayasa'ya aykırı düşmeyecektir...*"; AYM, E. 1973 / 32, K. 1974 / 11, Kt. 26/03/1974, erişim 5 Şubat 2021, www.hukukturk.com. Bu durumda, pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimin, kamu hizmetinin meccanilik ilkesi ile çelişen yönleri de, yükseköğretim kamu hizmeti açısından geçerli olmayacaktır. Bununla birlikte, ortaöğretim kamu hizmeti yükseköğretim kamu hizmetinden farklı olarak kanunen zorunlu bir eğitim olduğu (1739 sayılı Kanun- m. 26: "*Değişik: 2/12/2016-6764/23 m.) Ortaöğretim; ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezlerinin tümünü kapsar.*") ve eğitim kamu hizmeti idari kamu hizmetleri arasında yer aldığı için, meccanilik ilkesinin ortaöğretim kamu hizmeti açısından da geçerli olması gerektiği söylenebilir. Doktrinde de, idari kamu hizmetlerinden kurulması zorunlu olanların parasız olması gerektiği yönünde görüş bulunmaktadır. Bkz. Evren, "Bir Danıştay Kararı," 685-686.

[140] İlköğretim ve Eğitim Kanunu (RGT.12.01.1961, S. 10705)-m.2: "*İlköğretim, ilköğrenim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, Devlet okullarında parasızdır.*"

[141] Resmi gazetede yayımlanan metni için bkz. BM ÇHS-m. 28/1: "Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle: a) *İlköğretime herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler...*"

[142] Resmi gazetede yayımlanan metni için bkz. BM İHEB-m. 26/1: "...Eğitim parasızdır, hiç olmazsa ilk ve temel eğitim safhalarında böyle olmalıdır, ..."

13/2/a maddesinde^[143] de ilköğretimin parasız ve zorunlu olması gerektiği belirtilmiştir.

Bu açıklamalar ışığında, ilköğretim kamu hizmetinin parasız olması gerekliliğine aykırılık teşkil eden tüm uygulamaların, anayasaya, kanuna ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerine aykırı olacağını belirtmek mümkündür.

C) UZAKTAN EĞİTİMİN EŞİTLİK VE MECCANİLİK İLKELERİ İLE ÇELİŞEN YÖNÜ: ERIŞİM ENGELİ

Pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimde eşitsizliğe yol açan durumlar genel olarak okulların teknolojik imkânları arasındaki farklılık^[144] ya da uzaktan eğitim platformlarına erişimle ilgili olarak özel okullar ile devlet okulları arasındaki farklılık^[145] olarak gösterilebilse de uzaktan eğitimde, hizmetten yararlananlar arasında eşitsizlik yaratan en önemli sorun, örgün eğitimin tüm basamakları ve tüm ülkeler açısından eğitime erişim engelleri noktasında olmuştur.^{[146] [147]}

[143] Resmi gazetede yayımlanan metni için bkz. BM ESKHS-m. 13/2/a: “İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız olacaktır...”

[144] Emin, “Koronavirüs,” 2.

[145] Di Pietro, Biagi, Costa, Karpiński ve Mazza, *JRC Technical Report*, 21.

[146] UNICEF tarafından, pandemi sürecinde yaklaşık 1,5 milyar çocuğun okulların kapanmasından etkilendiği ve en az 463 milyon çocuğun hiçbir şekilde uzaktan eğitim almadığı belirtilmiş ve bu hususta Uzaktan Eğitimde Erişilebilirlik Raporu hazırlanmıştır. Söz konusu rapor, Dünya genelinde okul öncesi, ilkököl, ortaokul ve lise eğitimi alan çocukların uzaktan eğitime erişimlerine ilişkin 100 ülkeden elde edilen verilerin toplanmasıyla yapılan bir araştırmanın sonuçlarına yer vermiştir; “UNICEF tarafından yayınlanan yeni rapora göre, dünyadaki çocukların en az üçte biri, Koronavirüs salgını nedeniyle okulların kapanmasının ardından uygulanan uzaktan eğitime erişim sağlayamıyor”, UNICEF Türkiye, erişim 17 Şubat 2021, <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-taraf%C4%B1ndan-yay%C4%B1nlanan-yeni-rapora-g%C3%B6re-d%C3%BCnyadaki-%C3%A7ocuklar%C4%B1n-en-az-%C3%BC%C3%A7te-biri>.

[147] Türkiye’de, MEB tarafından açıklanan ve 23 Mart 2020-19 Haziran 2020 tarihleri arasında kapsayan verilere göre, uzaktan eğitim süreci boyunca EBA, 18 milyon öğrenci için, yedi gün yirmi dört saat kullanılabilir bir alt yapıya kavuşturulmuş,

[148]

Eğitime erişim engeli, internete erişememek şeklinde olabileceği gibi teknolojik araçlara erişememek ya da evlerde öğrenci sayısı kadar teknolojik araç bulunmaması şeklinde ya da özellikle küçük yaş gruplarındaki çocuklar açısından internet erişimi ve teknolojik araç imkânı olsa da bu araçların kullanımındaki bilgi eksikliği şeklindeki sorunlar olarak sıralanabilir ve kuşkusuz buraya başka örnekler eklenebilir. Aslında, pandemi öncesinde de son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler karşısında gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin teknolojiye erişimleri açısından oluşan eşitsizlik, doktrinde “*dijital uçurum*” (*digital divide*) olarak ele alınmıştır.^[149] Pandemi sürecinde uygulanmak zorunda kalınan uzaktan eğitimle ise dijital uçurum daha belirgin hale gelmiştir.^[150] Bu açıklanan sorunlar, henüz pandeminin başlarında uzaktan eğitime ilk geçiş yapıldığı sıralarda, Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin denetim organı olan komiteler tarafından belirtilmiş ve pandemi sürecinde taraf devletlerin eğitimde eşitliği sağlamak amacıyla alması gereken tedbirler açıklanmıştır. Örneğin, BM ÇHS'nin denetim organı olan Çocuk Hakları Komitesi, taraf devletlerin pandemi sürecinde eğitimde hâlihazırda var olan eşitsizliklerin

---

bununla birlikte, bu süre boyunca 7.383.213 öğrenci EBA'yı aktif olarak kullanmıştır. “Türkiye Uzaktan Eğitim İstatistikleriyle Dijital Dünyanın Listelerini Zorladı,” Milli Eğitim Bakanlığı, erişim 16 Şubat 2021, <http://yegitek.meb.gov.tr/www/sayilarla-uzaktan-egitim/icerik/3064>. Görüldüğü gibi, MEB'e bağlı okullarda söz konusu tarih aralığında eğitim gören 10 milyondan fazla öğrenci uzaktan eğitime erişmemiş ya da erişememiştir.

[148] Yükseköğretimde pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim uygulamaları ile ilgili olarak lisans öğrencilerinden elde edilen veriler doğrultusunda yapılan bir çalışmada da öğrencilerin % 63'nün evinde internet bağlantısı bulunduğu; öğrencilerin üçte birinin bilgisayarı ya da tableti olmadığı ve dörtte birinin ise internet ya da bilgisayar/tablet vb. yokluğu sebebi ile eğitimlerini sürdüremediğine ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır; Engin Karadağ ve Cemil Yücel, “Yeni Tip Koronavirüs Pandemisi Döneminde Üniversitelerde Uzaktan Eğitim: Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması,” *Yükseköğretim Dergisi* 10, no. 2 (2020):181-192, 190.

[149] Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz.; Sedef Sezgin ve Mehmet Fırat, “Covid-19 pandemisinde uzaktan eğitime geçiş ve dijital uçurum tehlikesi,” *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 6, no. 4 (2020):37-54, 38-40.

[150] Fırat, “Covid-19 pandemisinde,” 48.

daha da derinleşmemesi için, teknolojik imkânlarla erişme ya da ebeveynlerinden hiç ya da gerektiği şekilde yardım alamayan çocuklar için öğretmen desteği sağlanması doğrultusunda yöntemler geliştirilmesi gerektiği yönünde açıklamalarda bulunmuştur.^[151] BM ESKHS'nin denetim organı olan Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi de pandemi sürecindeki uzaktan eğitim sırasında, devletlerin internet ve teknolojiye erişim hususundaki eşitsizlikten doğan hak ihlallerini önleyecek tedbirleri alması gerektiğini belirtmiştir.^[152] Böylece, pandemi sürecinde uzaktan eğitime erişimin sağlanması ile ilgili yeterli tedbirlerin alınmaması, öncelikle eğitim hakkının ihlali anlamına gelmektedir. AİHM'ye göre de eğitim hakkı mevcut eğitim kurumlarına erişme hakkını da kapsamaktadır.^[153]

Pandemi sürecinde uzaktan eğitime erişimin sağlanması ile ilgili yeterli tedbirlerin alınmaması diğer yandan hizmetin gereği gibi yerine getirilmemesi anlamına gelmektedir. Zira, eğitim kamu hizmeti, fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldıracak şekilde sunulmadığı takdirde, hizmetin gereği gibi yerine getirilmiş olacağını söylemek mümkün olamayacaktır. Doktrinde de eşitlik ilkesinin hayat bulabilmesi için farklı statülerde yer alan kişilere bazen farklı uygulamalar da yapılması gerektiği, ancak bu yolla söz konusu kişiler açısından da kamu hizmetinin sürekli ve düzenli bir şekilde sunulabileceği belirtilmiş, böylece eşitlik ilkesinin süreklilik ilkesi ile birleşen yönüne vurgu yapılmıştır.^[154]

Pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim açısından, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı ailelerin çocuklarının hem teknolojik imkânlarla ulaşmakta yaşadığı sıkıntı^[155] hem de teknolojik imkânların kullanımının sağlanması noktasında rehberlik edebilecek kimsenin bulunamaması^[156] gibi

[151] Bingöl Schrijer, "Covid-19," 846.

[152] Bingöl Schrijer, "Covid-19," 847.

[153] AİHM, Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium/Belçika BN.1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23.07.1968, erişim 27 Şubat 2021, hudoc.echr.coe.int.

[154] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 95.

[155] Bu hususta ayrıca bkz. Yamamoto Telli ve Altun, "Coronavirüs," 32.

[156] Emin, "Koronavirüs," 2.

hususlar uzaktan eğitim uygulamalarının herkese eşit şekilde sunulabilmesinin önündeki en önemli engeller olmuştur. Erişim engeli devam ettiği ya da erişim engelinin ortaya çıkardığı olumsuzlukları ortadan kaldıracak telafi eğitimleri yapılmadığı sürece sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrenciler açısından ortaya çıkan eşitsizlik de devam edecektir. Günümüzde pandemi devam ediyor olmasına rağmen büyük ölçüde yüz yüze eğitime geçiş kararlarının alınması, konunun önemini daha net ortaya koymaktadır.

Uzaktan eğitime erişim engeli böylelikle, genel olarak örgün eğitim kamu hizmetinden yararlanmada eşitlik ilkesine aykırılık teşkil eden önemli bir problem olmuştur. Buna ek olarak, erişim engeli ilköğretim kamu hizmeti açısından meccanilik ilkesi ile de çelişki içinde bulunmaktadır. Zira, pandemi sürecinde teknolojik araçlar, evlerdeki okullar olmuştur ve eğitime erişebilmek için internet bağlantısı, mobil telefon, tablet, bilgisayar vb. gibi araçlara ve artan elektrik ihtiyacına bağlı olarak artan faturalara ödenecek bedeller düşünüldüğünde; anayasa, kanun ve uluslararası sözleşme hükümleri ile devlet okullarında parasız olması gerektiği açıkça kabul edilmiş olan ilköğretim kamu hizmeti, uzaktan eğitimde neredeyse paralı hale gelmiştir. Bu açılardan, idarenin uzaktan eğitime erişemeyen öğrenciler ile erişebilen öğrenciler arasındaki eşitsizliği telafi edebilmek için oldukça önemli bir sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk idarenin anayasal sorumluluğudur ve idare uzaktan eğitime erişemeyen ilköğretim öğrencilerine eğitime erişebilecekleri teknolojik alet ve sınırsız internet kullanımı hakkı sağlamakla yükümlüdür. Aksi takdirde, uzaktan eğitimin ilköğretim kamu hizmeti açısından meccanilik ilkesi ile çelişkisi ortadan kalkmış olmayacaktır ve bu çelişki ne yazık ki sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrenciler açısından eğitim kamu hizmetinde süreklilik ve eşitlik ilkelerinin hayat bulmasına engel olmaktadır. İlköğretim kamu hizmetinin zorunlu ve parasız olma niteliği Danıştay kararlarında da vurgulanarak, zorunlu ve parasız ilköğretim kamu hizmetinin, örneğin köylerde bulunan ve zorunlu eğitim çağındaki öğrencilerin merkezi yerlerde bulunan ilköğretim okullarına taşınması görevi gibi^[157], yan görevleri de içerdiği belirtilmiştir. Danıştay'ın

[157] "...ilköğretimin zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu, nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde de ilköğretimin merkezi durumda olan köylerde yapılacağı hususu tartışmasız olup, bu zorunluluk nedeniyle, nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerinde bulunan ve birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan zorunlu öğrenim çağındaki öğrencilerin, davalı idarece belirlenen merkezi yerlerdeki ilköğretim okullarına taşınması görevi de, eğitim öğretim hizmetini yerine getirmekle görevli

eğitim kurumuna erişmeye ilişkin bu kararı, ilköğretim kamu hizmetinde uzaktan eğitime erişim sorunu yaşamış ve yaşama ihtimali olan öğrencilere gerekli teknolojik imkânların ve eğitime erişimin sağlanmadığı dönemlere ilişkin telafi eğitimlerinin idare tarafından sağlanması gerekliliği açısından ışık tutacak nitelikte bir karardır.

Böylece, uzaktan eğitime erişim engelleri, eşitlik ilkesi ile ve ilköğretim kamu hizmeti açısından meccanilik ilkesi ile çelişki içinde bulunmuştur. Bu söylenenler, günümüzde kısmen uygulanmaya devam eden ve pandeminin seyrine bağlı olarak tamamen uygulanma ihtimali olan uzaktan eğitim uygulamaları açısından da geçerli olup teknolojik imkânlara erişim ile ilgili yeterli destek sağlanmadığı sürece, bu önemli problemler ne yazık ki varlığını sürdürecektir. Erişim engellerinin bir an önce ortadan kaldırılması ve engellerin bütün öğrenciler için ortadan kalktığı tarihe kadar olan dönemi kapsayan telafi eğitimlerinin söz konusu öğrenciler için uygulanması^[158], eşitlik ilkesinin gereği olarak, idarenin bu alandaki en önemli görevleridir.

İdarenin erişim engellerini ortadan kaldırmak üzere yapması gerekenlerle ilgili olarak, Milli Eğitim Bakanlığı'na eğitim araç ve gereçlerinin temini ile ilgili olarak 1739 sayılı Kanun'da verilmiş olan görevler yön gösterici olabilir. 1739 sayılı Kanun'un 53. maddesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na, "...*kendisine bağlı eğitim kurumlarının eğitim araç ve gereçlerini, gelişen eğitim teknolojilerine ve program ve metotlara uygun olarak sağlamak, geliştirmek, yenileştirmek, standartlaştırmak, kullanılma süresini ve telif haklarını ve ders kitabı fiyatlarını tespit etmek, paralı veya parasız olarak ilgililerin yararlanmasına sunmak...*" görevi verilmiş, 54. maddede ise bu görevin ne şekilde yerine getirilebileceği belirtilmiştir. Yine 1739 sayılı Kanun'un 52. maddesinde eğitim araç ve gereçleri sadece ders kitabı ya da basılı eğitim malzemeleri ile sınırlandırılmamış, "*eğitimin genel amaçlarının gerçekleşmesine yararlı olacak diğer eserleri ve eğitim araç ve gereçlerini*" de kapsadığı belirtilmiştir. Üniversiteler açısından ise, 2547 sayılı Kanun-m. 5/e'de yer alan "*Yükseköğretimde imk(â)n ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemler alınır*" şeklindeki hükmün, aynı doğrultuda değerlendirilmesi mümkündür. Bu açılardan eğitime erişimde teknolojik araç yokluğu yaşayan öğrencilere,

olan davalı idareye ait olmaktadır..."; Danıştay 8. Daire, E. 2001/392, K. 2002/674, 05.02.2002, erişim 5 Şubat 2021, www.hukukturk.com

[158] Emin, "Koronavirüs," 2.

gerek MEB gerek yerel yönetimler ile özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından belli miktarda bilgisayar ve tablet temin edilmiştir.^[159] Yine, MEB tarafından internet erişiminde sorun yaşayan öğrenciler açısından EBA destek noktaları oluşturulmuştur.^[160] Bu noktada, YÖK tarafından üniversite öğrencilerine 6 GB internet erişimi desteği sağlanmıştır.^[161] MEB'e bağlı öğrencilere de uzaktan eğitim ilk başladığında sağlanan 3 GB internet kullanımı imkânı daha sonra 8 GB'a yükseltilmiştir.^[162]

Böylece, öğrencilerin uzaktan eğitime erişebilmeleri için idare tarafından bazı önlemler alınmış olsa da çok sayıda öğrenci uzaktan eğitime erişim imkânsızlığı yaşamaya devam etmiştir. Oysa, kamu hizmetlerinde eşitlik ilkesi, bir yandan idarenin kamu hizmetini istediği kişilere sunup sunmama hususunda serbest olmamasını, diğer yandan ise kamu hizmetini “eşit durumda bulunanlara eşit”, “farklı durumda bulunanlara da farklı” şekilde sunması gerekliliğini ifade etmektedir.^[163] İdare, bu süreçte özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler açısından bu gerekliliğe uygun faaliyetlerde bulunmuştur. MEB tarafından hazırlanmış olan “Özelim Eğitimdeyim” adlı mobil uygulama^[164], eşitlik ilkesinin farklılıkların yarattığı dezavantajları ortadan kaldırmayı amaçlayan yönü ile uyumlu bir uygulamadır. Bu uygulamada olduğu gibi, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin de uzaktan eğitime erişim engellerini ortadan kaldıracak uygulamaların hayata

[159] Milli Eğitim Bakanlığı, *Eğitimde Bu Yıl 2020 e-kitap*, 96.

[160] Milli Eğitim Bakanlığı, *Eğitimde Bu Yıl 2020 e-kitap*, 62.

[161] Yükseköğretim Kurulu, “Üniversite Öğrencilerine Ücretsiz 6 GB'lık ‘Uzaktan Eğitime Destek’ Kotası,” erişim 1 Mart 2021, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/ogrencilere-egitime-destek-kotasi.aspx>

[162] “EBA ücretsiz internet nasıl alınır? EBA vodafone turkcell turk telekom ücretsiz internet paketleri”, CNN Türk, erişim 1 Mart 2021, <https://www.cnnturk.com/egitim/eba-uccretsiz-internet-nasil-alinir-eba-vodafone-turkcell-turk-telekom-uccretsiz-internet-paketleri>

[163] Gözübüyük ve Tan, *İdare Hukuku-I*, 596; “... idarenin; kamu hizmetini dilediğine sunmakta özgür olmadığı eşit durumda bulunanlara eşit, farklı konumda bulunanlara da farklı biçimde sunmak zorunda olduğu...”; İdari Dava Daireleri Kurulu, E. 2006/1404, K. 2010/504, 18.03.2010, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[164] Milli Eğitim Bakanlığı, *Eğitimde Bu Yıl 2020 e-kitap*, 36, 80.

geçirilmesi, idarenin eğitim kamu hizmetini “*farklı durumda bulunanlara farklı*” şekilde sunması gerekliliğinin en önemli sonuçlarından biridir.

D) İDARENİN UZAKTAN EĞİTİME ERİŞİM ENGELLERİNE İLİŞKİN GÖREVLERİNİN SINIRI

Buraya kadar, idarenin pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitimde eşitlik ilkesinin ve ilköğretim kamu hizmeti açısından meccanilik ilkesinin hayat bulması için eğitime erişim engellerini kaldırma görevlerinden bahsedilmiş olsa da eğitim hakkının sosyal ve ekonomik haklar kısmında düzenlenmiş olması ve 1982 Anayasası'nın 65. maddesinin^[165] devletin sosyal ve ekonomik alanlardaki görevinin sınırı olarak “*mali kaynakların yeterliliği*” ölçütünü getirmiş olması karşısında, idarenin uzaktan eğitime erişim engellerini kaldırma hususundaki görevleri açısından Anayasa'nın 65. maddesinin uygulama alanı bulup bulamayacağının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Anayasa'nın 65. maddesinde devletin sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerinin sınırı olarak mali kaynaklarının yeterliliği ölçütü açıkça kabul edilmiştir. Bu açık kabul doğrultusunda doktrinde de 1982 Anayasası'nın 65. maddesinin, 2. ve 5. maddeleri ile çatışma halinde olmadığı ve bu maddeler karşısında özel hüküm niteliği taşıdığı için, bu madde hükümlerinin karşılaştığı durumlarda Anayasa'nın 65. maddesi hükmünün uygulanacağını^[166] ve kişilerin eğitim hakkının da içinde bulunduğu sosyal haklar hususunda, sadece bu hakların anayasada düzenlenmesinden doğan bir dava hakları olmadığı ve yasama organının bu alanda düzenleme yapması durumunda kişilerin talep ve dava haklarının söz konusu olacağını kabul eden^[167] görüşler bulunmaktadır. Benzer şekilde, devletin Anayasa'da öngörülmüş olan sosyal ve ekonomik alanlarla ilgili anayasal kamu hizmetlerini mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirebileceği, mali kaynaklarının yetmemesi durumunda bu hizmetleri

[165] Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları-1982 AY-m. 65: “*Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.*”

[166] Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 77.

[167] Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 15. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2014) , 154-155; Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, 77.

kurılmaktan kaçınılabileceği ya da sınırlı ölçüde kurabileceği^[168] belirtilmektedir. Doktrinde Gören ise, Anayasa'nın 11. maddesinde düzenlenmiş olan ve anayasanın bağlayıcılığını hüküm altına alan kural karşısında, kişilerin ancak yasama organının ilgili alanda düzenleme yapmasından sonra sosyal haklara ilişkin talep ve dava haklarının doğabileceği yönündeki görüşe katılmanın mümkün olmadığını ve Anayasa'da düzenlenmiş sosyal hakların yargı yoluyla ileri sürülemeyeceğinin düşünülmemeyeceğini, zira diğer temel haklarla sosyal haklar arasında yargı yoluyla ileri sürülebilme açısından bir farklılık bulunmaması gerektiğini belirterek, bu görüşü somutlaştırmak için, zorunlu öğrenimin öngörüldüğü bir sistemde öğrenim hakkının dava yoluyla ileri sürülememesinin bir çelişki oluşturacağını örnek olarak göstermiştir.^[169]

Yine, doktrinde bu düzenlemenin “*işin mahiyetinin gerektirdiği*” bir düzenleme olduğu, zira böyle bir düzenlemenin yer almaması durumunda devletin hareketsiz kaldığı ya da yeterli sosyal katkı sağlayamadığı durumlarda sürekli olarak anayasal ihlal iddialarıyla karşılaşılacağı belirtilmiş^[170], bununla birlikte söz konusu hükmün aynı zamanda sosyal ödevlerini “*savsaklayan*” devlet organları açısından bir mazeret olarak da kullanılabileceği^[171] ve 65. maddenin “*devletin hareketsizliği için bir silah oluşturmakta*” olduğu^[172] hususlarına da dikkat çekilmiştir.

Doktrinde, Anayasa Mahkemesi'nin eski tarihli kararlarından hareketle, yüksek mahkemenin tavrının devletin sosyal yükümlülüklerini yerine getirme noktasında geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu,^[173] bununla birlikte

[168] Gözler, *İdare Hukuku-II*, 360-361.

[169] Zafer Gören, “Sosyal Devlet İlkesi ve Anayasa Hukuku Açısından Yaşam Kalitesi”, *Anayasa Yargısı*, no.14 (1997):89-153, 143.

[170] Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 6. Baskı (İstanbul: Beta Yayınevi, 2004), 168.

[171] Tanör ve Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 168.

[172] Gören, “Sosyal Devlet,” 144.

[173] “*..Kişinin sosyal güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almak ve teşkilatı kurmak devletin ödevidir. Bu ödevini yine Anayasa'nın bir başka kuralına göre ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde üstlenen devletin bu alanda kaynağı belirlemek, yani kaynaklar yaratmak, kimilerinden vazgeçmek, tüm sosyal güvenlik kuruluşlarını birleştirmek, icabında başka bir yapıya*

devletin belli bir konudaki sosyal yükümlüklerini yerine getirme kararı almasının ardından, bu yükümlükleri aynı durumda bulunanlar arasındaki eşitliği bozacak şekilde uygulayamayacağı^[174] yönünde olduğu belirtilmiştir.^[175] Yine, doktrinde Anayasa Mahkemesi'nin, gerek 1982 Anayasası'nın 65. maddesi ile gerek 1961 Anayasası'nın 53. maddesi^[176] ile ilgili olarak, birinci kuşak haklarla bağlantı kurulabildiği durumlarda 1961 ve 1982 Anayasalarının söz konusu madde hükümlerinin devreye sokulmaması ve bağlantı kurulamadığı durumlarda ise söz konusu madde hükümlerinin devreye sokulması yönünde bir yaklaşım benimsediği^[177] belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin bu hususta vermiş olduğu daha yeni tarihli kararları incelendiğinde, bütün kararlarının aynı yönde olmadığı ve kararlarındaki değerlendirmelerin somut olayın özelliğine göre değiştiği görülmektedir. Anayasa Mahkemesi devletin sosyal ve ekonomik alanlardaki görevleri ilgili olarak, bazı kararlarında Anayasa'nın 65. maddesini sınır

---

sahip kılmak hususunda geniş takdir yetkisine sahip olduğu söz götürmez..."; AYM, E. 1986 /16, K. 1986 /25, Kt. 21/10/1986, erişim 13 Nisan 2022, www.hukukturk.com

[174] "...Sosyal Sigortalar Yasası'nın 34. maddesindeki süreyle ilgili itiraz konusu sınırlamanın bir zorunluluktan doğduğu söylenemez. Bir zorunluluk olsaydı Devletin diğer sosyal güvenlik kuruluşları ilgilileri için de aynı düzenlemeleri getirmesi gerekirdi. Genelde Devletin mali gücünden kaynaklanan bir zorunluluktan söz edilebilirse de Devlet, sosyal güvenliği sağlama ödevini yerine getirirken alacağı önlemlerde gücünü, temel haklar yönünden kişiler arasında farklılıklar yaratmayacak biçimde kullanmak durumundadır. Çünkü, bu düzenlemeler kapsamındaki kimselerin "yaşama hakkı" bakımından birbirlerine bir üstünlük sağlamaması gerekir.

Hukuksal yönden farklılıklar, ancak, yaşama hakkı dışındaki diğer özellikler yönünden farklı bir uygulamayı haklı kılabilir.

Bu nedenle maddedeki sınırlama Anayasa'nın 10. maddesine aykırıdır..."; AYM, E. 1990 /27, K. 1991 /2, Kt. 17/01/1991, erişim 13 Nisan 2022, www.hukukturk.com

[175] Tanör ve Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 168-169.

[176] 1961 AY-m. 53: "Devlet, bu Bölümde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak iktisadî gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir."

[177] Zülfiye Yılmaz, "Olumlu Edim Gerektiren Sosyal Hakların Sınırı: Karşılaştırmalı Hukuk Perspektifinden 1961 ve 1982 Anayasaları Dönemi Uygulamaları," İÜHFİM LXXII, no. 1 (2014): 695-728, 724.

olarak kullanmışken;^[178] bazı kararlarında, sosyal hukuk devleti ve eşitlik ilkelerine vurgu yaparak 65. madde hükmünü sınır olarak kullanmamıştır, bu yöndeki kararların karşı oylarında ise 65. madde düzenlemesine vurgu yapılmıştır.^[179]

[178] Örnek için bkz. "...herkesin sosyal güvenlik hakkından yararlanabilmesi bakımından sosyal güvenlik kurumlarının mali yapılarının güçlendirilmesine ihtiyaç bulunduğu yadsınamaz. Bu bağlamda, itiraz konusu kuralın, Anayasanın 60. maddesinde sözü edilen tedbirler kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Öte yandan, sosyal ve ekonomik haklar alanında Devlete yüklenen görevlerin, Anayasanın 65. maddesinde belirtildiği biçimde mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirilebileceği açıktır..."; AYM, E. 2004/34, K. 2008/94, Kt. 17/04/2008; "...ölüm aylığı almayı hak edenler açısından SGK'nın mali kaynakları çerçevesinde Anayasa'nın 60. maddesinde ifade edilen güvenceyi sağlamaya çalışmanın bir gereğidir. Ölüm aylığı alabilmek için öngörülen koşulun hakkın kötüye kullanılarak sağlanmak istenmesi sosyal güvenlik hakkıyla bağdaştırılamaz... Bunun yanında ölüm aylığı, sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal yapısıyla doğrudan ilgilidir. Anayasa'nın 65. maddesine göre, "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir." Ölüm aylığı alabilmek için boşanarak eşiyile birlikte fiilen yaşamaya devam eden kadınlara haksız ve yersiz ödeme yapılması ile oluşacak maliyetin, SGK'nın aktüeryal dengelerini olumsuz etkilememesi için yasa koyucunun bu düzenlemeyi getirdiği anlaşılmaktadır..."; AYM, E. 2009/86, K. 2011/70, Kt. 28/04/2011, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[179] Örnek için bkz.; "...Sosyal hukuk devleti, toplum ve çalışma yaşamında adalete ve eşitliğe dayalı bir hukuk düzeni kurmak durumundadır. Anayasa'nın 2. ve 60. maddeleri uyarınca, Devlet tarafından, sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanmasına elverişli ortamın yaratılması ve bu anlamda sosyal güvenlik alanında getirilecek bir haktan, aynı sosyal güvenlik kurumu içinde yer alan ve temelde birbirine yakın konumda bulunan tüm iştirakçilerin "adalet ve hakkaniyet" ölçüleri içinde yararlanmalarını öngören düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aynı durumda bulunan kişilerin kanunun öngördüğü haklardan aynı esaslara göre yararlandırılmaları Anayasa'nın 10. maddesinde ifade edilen eşitlik ilkesinin de bir gereğidir .....KARŞI OY: itiraza konu kuralla Anayasanın 60. maddesinde korunan sosyal güvenlik hakkına yönelik bir sınırlama olduğu kabul edilse bile, bu sınırlamanın Anayasanın 13. maddesindeki ölçütlere uygun olmadığı söylenemez. Bir kere, sınırlamanın kişilerin sosyal güvenlik haklarını kullanamaz hale getirmediği ve bu anlamda hakkın özüne dokunmadığı açıktır. İkincisi, Anayasanın 65. maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde, bütçe imkanları dikkate alınarak ödenecek ikramiyenin üst sınırının 30 yıl olarak belirlenmesi demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olarak da görülemez..."; AYM, E. 2013/111, K. 2014/195, Kt. 25/12/2014;

Eğitim kamu hizmeti açısından ise, 1961 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesi'nin yükseköğretim kamu hizmetinin paralı olduğuna ilişkin kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığına dair kararındaki tespitleri, çalışmaya ışık tutabilecek niteliktedir. Anayasa Mahkemesi bu kararında, “*Öğrenimin sağlanması Devletin sosyal bir ödevidir. Anayasa'nın 53. maddesi, Devleti, böyle bir ödevi ancak iktisadi gelişme ve mali kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirmekle yükümlü tutmuş; daha ilerisini beklememiş ve istememiştir.*”^[180] şeklinde hüküm kurmuştur. Bu karar doğrultusunda ve 1982 Anayasası'nın 65. maddesinin açık hükmü karşısında, idarenin uzaktan eğitimde erişim engellerinin kaldırılmasına yönelik görevlerinin mali imkânları ile sınırlı olduğunu söylemek mümkün hâle gelmektedir. Ancak, bu yöndeki bir görüşün kamu hizmeti ilkeleri ve idarenin sorumluluğu açısından geçerli olup olmadığına belirlenmesi için Danıştay kararlarının ve doktrindeki görüşlerin de değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Danıştay'ın doğrudan eğitim kamu hizmeti ile ilgili olarak 1982 Anayasası'nın 65. maddesi hükmünün uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin bir kararına ulaşmak mümkün olamamıştır. Danıştay'ın dava konusu uyuşmazlıkla ilgili olarak 1982 Anayasası'nın 65. maddesini de değerlendirmiş olduğu kararları genellikle sosyal güvenlik hakkına ilişkin uyuşmazlıklarda söz konusu olmuştur. Danıştay bu

“... Geçici görevlendirilme sebebiyle asıl görev yeri dışında konaklamak durumunda kalan kamu görevlilerinin, maddi açıdan belli bir külfetle karşı karşıya kalmaları ve bu külfetin, kamu hizmetinin yürütülmesinden kaynaklanması nedeniyle kamuca karşılanması gerektiğinden konaklama giderinin ödenmesini on gün ile sınırlayan itiraz konusu kural, sosyal hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır... KARŞI OY: ..Sosyal devlet ilkesini, Devletin kamu görevlilerinin her türlü harcamalarını karşılamaya yetecek ölçüde ödemedede bulunmasını zorunlu kılan bir ilke olarak yorumlamak, Anayasa'nın 65. maddesini anlamsız hale getirebilecektir. Bu durumda, çalışanların yürüttükleri görev karşılığında aldıkları ücretten, fazla mesai ödemelerine kadar her türlü ödemenin yetersizliğinden söz edilebilecektir. Anayasa'nın 65. maddesinin gerekçesinde ifade edildiği gibi, mali kaynakların zorlanması ekonomik istikrarı bozabilecek, bu da Devletin ekonomik ve sosyal ödevlerinin aksaması sonucunu doğurabilecektir. Yine gerekçede belirtildiği üzere, bu durumdan “herşeyden önce, bu haklardan yararlanacak olan şahıslar zarar görür””; AYM, E. 2015/13, K. 2015/108, Kt. 25/11/2015, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[180] Karahanoğulları, *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*, 232; AYM, E. 1973 / 32, K. 1974 / 11, Kt. 26/03/1974, erişim 5 Şubat 2021, www.hukukturk.com

kararlarında Anayasa'nın sosyal devlet, devletin temel amaç ve görevleri ile yaşam hakkına ilişkin hükümlerine, Anayasa Mahkemesi'nin sağlık hizmeti ile ilgili kararlarına ve uluslararası sözleşme hükümlerine vurgu yaparak değerlendirme yapmış ve idarenin düzenlemeleri ile ilgili olarak Anayasa'nın 65. maddesini bir sınır olarak kabul etmeyerek, idarece yapılan düzenleyici işlemlerin hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir. Bu kararlardan birinde, idareye tanınan fiyat belirleme yetkisinin hastanın sağlık hizmetine erişim hakkını engelleyecek şekilde kullanılmasının, sağlıklı yaşam hakkına ve sosyal devlet ilkesine aykırı olduğu vurgulanmıştır.^[181] Bir başka uyuşmazlıkta da Danıştay, “*hayati tehlike taşıyan ve acil müdahale edilmemesi durumunda ağır sonuçlar doğurabilecek nitelikteki acil sağlık durumlarının, davaya konu düzenlemenin kapsamı dışında tutulması*”nın hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir.^[182]

Doktrinde bazı yazarlar tarafından, kamu hizmetlerinin sunumunda Anayasa'nın 65. maddesi kamu hizmetlerinin değişkenliği ilkesi açısından değerlendirilmiştir. Yayla; kamu hizmetlerinin değişkenliği ve gelişmelere uyarlanması özelliğinin sınırsız olmadığını^[183] ve “*Hizmet bir kere kuruldu mu, olanaklar elbette zorlanacaktır. İşte bu zorlamanın sınırlı olacağı da unutulmamalıdır.*” sözleriyle Anayasa'nın 65. maddesinin de bu amaçla getirilmiş olduğunu^[184] belirtmiştir. Bir başka görüşe göre ise, kamu hizmetinin uyarlanmasında Anayasa'nın 65. maddesi gerekçe olarak kullanılabilirken, anayasal kamu hizmetleri açısından 65. maddenin uygulama alanı bulamayacağı ve hizmetin değişen koşullara uyarlanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.^[185] Bu görüşün, kamu hizmetinin sürekliliğinin ancak hizmetin sunulmasında değişiklik yapılması ile mümkün olabileceği durumlar

[181] Danıştay 15. Daire, E. 2013/2671, K. 2015/9004, 18.12.2015, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[182] Danıştay 15. Daire, E. 2013/2625, K. 2017/1912, 24.04.2017, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[183] Yayla, *İdare Hukuku*, 78.

[184] Yayla, *İdare Hukuku*, 86. Anayasa'nın 65. maddesinin, uyarlanma ilkesine sınır getirdiği yönünde ayrıca bkz. Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *Türk İdare Hukuku*, 550.

[185] Ahmet Bağrıaçık, “Kamu Hizmetinin Uyarlama İlkesi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 26, no. 3 (2018): 155-183, 171.

açısından geçerli olarak kabul edilebileceği söylenebilir. Bir başka ifade ile, çalışmanın başlangıç kısmında da değinilmiş olduğu gibi, anayasal kamu hizmeti kavramı her ne kadar kamu hizmetinin kuruluş aşamasına ilişkin bir kavram olsa da bu niteliği taşıyan bir kamu hizmeti kurulduktan sonra söz konusu hizmetin uyarlanmadan sunulabilmesi imkânsız hale geliyorsa, uyarlamanın zorunlu olduğu da kabul edilebilir. Anayasa Mahkemesi'nin anayasal bir kamu hizmeti olan eğitim kamu hizmetinin “*vazgeçilemez, ertelenemez ve ikame edilemez hizmetlerden*”^[186] olduğu yönündeki yaklaşımı aslında bu görüşü destekler niteliktedir.

Bu açıdan, anayasal kamu hizmetlerinden olan eğitim kamu hizmeti de pandemi sürecinde tamamen ya da kısmen teknolojik imkânlar kullanılmadan sunulamaz hale geldiğinden, değişkenlik ilkesinin bu alanda hayat bulması zorunludur ve uzaktan eğitim uygulamalarının pandemi ilanının hemen ardından başlaması açısından idare bu husustaki görevini yerine getirmiştir. Bununla birlikte, uzaktan eğitime erişim engelleri ortadan kaldırılmadan ve bütün öğrencilerin eğitime erişimi sağlanmadan eğitim kamu hizmetinin sürekliliğinin sağlanmış olduğundan bahsedilemeyecektir. İdarenin erişim engellerini ortadan kaldırmaya yönelik görevleri ile ilgili olarak 1982 Anayasa'nın 65. maddesinin geniş şekilde yorumlanması eğitim kamu hizmetinin eşit şekilde sunulmasının önünde önemli bir engel oluşturacaktır.

Doktrinde de, ilköğretim kamu hizmeti açısından yapılan değerlendirmede, 1982 Anayasası'nın 65. maddesinin devletin eğitim hakkına ilişkin pozitif yükümlülüklerinden ancak bir kısmı için, örneğin burs vermek açısından, söz konusu olabileceğini, bununla birlikte devletin herkese zorunlu ve parasız eğitim verme yükümlülüğü açısından Anayasa'nın 65. maddesi hükmünün uygulanabilir olamayacağı, aksine bu yükümlülüğünün herkesin zorunlu eğitimden yararlanabilmesi için devlete yan yükümlülükler de verdiği belirtilmiştir.^[187] Doktrinde, ayrıca 1961 Anayasası'nın 53. maddesinin eğitim hakkı açısından uygulanabilirliği hakkında, Sosyal tarafından eğitim hakkının anayasadaki düzenlenişi doğrultusunda yapılan

[186] AYM, E. 2008/54, K. 2011/45, Kt. 10/03/2011, erişim 9 Nisan 2012, www.hukukturk.com

[187] Algan ve Algan, “Eğitim Hakkı,” 164.

değerlendirmede, eğitimin devletin “*başta gelen*” görevlerinden olduğu^[188] ve 53. maddenin devletin bu görevini yerine getirmesini engelleyecek şekilde yorumlanamayacağı belirtilmiştir.^[189] Benzer şekilde, Anayasa Mahkemesi’nin Anayasa’nın 65. maddesinin uygulanabilirliği açısından başvurduğu hakkın özü ölçütü^[190] ile ilgili olarak, doktrinde Anayasa’da “*pozitifleşmiş öz öğelerini*” nin de bulunabileceğine dikkat çekilerek, bu öğelerin “*haklar için vazgeçilmez olanın somutlaşma biçimleri*” olduğu, bunların uygulanmaması durumunda “*mali kaynakların yeterliliği*” ölçütünün haklı neden oluşturamayacağı ve Anayasa’nın doğrudan uygulanacağı belirtilerek, bu duruma örnek olarak, Anayasa’nın 42/5 maddesi hükmünde yer alan ilköğretimin kız ve erkek öğrenciler için devlet okullarında parasız olması zorunluluğu gösterilmiştir.^[191]

Doktrinde yer alan bu görüşlere katılarak, ilköğretim kamu hizmetinin parasız ve zorunlu olduğunun açıkça anayasada düzenlenmiş olması sebebiyle, idarenin bu alandaki görevleri ile ilgili olarak 1982 Anayasası’nın 65. maddesi hükmünün bir sınır olarak kabul edilmemesi gerektiği belirtilmelidir. Ortaöğretim ve yükseköğretim kamu hizmetleri ise anayasal olarak parasız olmasa da Türkiye’de kanunen zorunlu olan ortaöğretim kamu hizmetini alan ve yükseköğretim kamu hizmetini almaya hak kazanmış öğrencilerin erişim engeli sebebiyle uzaktan eğitime ulaşamamasının eşitlik ilkesine aykırılık oluşturacağı açık olduğundan, bu alanda da 65. madde hükmüne mümkün olduğunca sınırlı şekilde yaklaşılması gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, anayasal sosyal devlet ilkesinin ve sosyal devlet ilkesinin önemli

[188] 1961 AY-m. 50/1: “*Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.*”

[189] Mümtaz Soysal, “Eğitim Hakkı ve Öğrenim Özgürlüğü,” *Türkiye’de İnsan Hakları Semineri*, (9-11 Aralık 1968, 1970): 245-255, 246-248’den aktaran Algan ve Algan, “Eğitim Hakkı,” 164-165, dipnot 71.

[190] Örnek karar için bkz. AYM, E. 2013/111, K. 2014/195, Kt. 25/12/2014, Karşı oy, erişim 9 Nisan 2021, www.hukukturk.com

[191] Bertil Emrah Oder, “Devletin Olumlu Edimini Gerektiren Sosyal Hakların Anayasal Düzeyde Korunması ve Yargısal Tutumlar,” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, no.1 (2008):199-231, 221, 223.

ölçüde ilişkili olduğu eşitlik ilkesinin^[192] hayata geçirilmesi açısından da oldukça olumlu olacaktır.

Doktrinde, idarenin sorumluluğu açısından Anayasa'nın 65. maddesi ile ilgili olarak yapılan değerlendirmelerde ise; mali kaynakların yetersizliği sebebiyle sorumsuzluk hâllerinin sınırlanması gerektiği^[193], buradaki sınırın devletin sosyal ve ekonomik haklardan hangilerini sunacağı noktasında bir sınır olduğu^[194] ve her ne kadar Anayasa'nın 65. maddesi idari davranış açısından bir ölçüt getirmiş olsa da bu ölçüte uymaması durumuna ilişkin bir düzenlemeye yer vermediğinden, idarenin sorumluluğu açısından Anayasa'nın 65. maddesi hükmünün bir gerekçe olarak kabul edilemeyeceği^[195] ve idarenin kamu hizmetini yetersiz sunması durumunda ortaya çıkan zarardan sorumlu olmadığına ilişkin olarak, mali yetersizlikleri gerekçe olarak gösteremeyeceği^[196] yönünde görüşler bulunmaktadır.

Danıştay'ın idarenin sorumluluğu ile ilgili olarak devletin mali olanakları ölçütünü değerlendirmiş olduğu kararlarına bakıldığında ise; eski tarihli bir kararında, dere yataklarının sık sık temizlenerek bakımlı halde tutulmasının mali ve teknik imkânlarla bağlı olduğunu ve bu gibi hallerde doğan zararlardan devletin sorumlu olmadığını, zira devletin sorumluluğunun iktisadi gelişme ve mali kaynaklarının yeterliliği ile sınırlı olduğunu belirtmiş^[197] olduğu görülmektedir. Sonraki yıllarda ise Danıştay, devletin olanaklarının^[198] ya

[192] Bu hususta bkz. Gören, "Sosyal Devlet," 140-142.

[193] Günday, *İdare Hukuku*, 372.

[194] Veynel Dinler, "Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırı Açısından İdarenin Sorumluluğu," *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1*, no.1 (Aralık 2008): 1-19, 8.

[195] Dinler, "Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırı," 10.

[196] Atasayan, *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*, 60.

[197] Danıştay 12. Daire, E. 1970/5736, K. 1972/1282, 29.04.1972; Yüksel Esin, *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları*, Birinci Kitap: Usul, İkinci Kitap: Esas, (Ankara: Güven Matbaası, 1976), 245'ten aktaran: Günday, *İdare Hukuku*, 372.

[198] "...yürütülen hizmetin niteliği bakımından son derece yetersiz olduğuna kuşku bulunmayan bu idari önlemlerin alındığından ve Devletin olanaklarının daha fazlası için yeterli olmadığından bahisle sorumluluktan kurtulmanın mümkün

da maliyet unsurunun^[199] idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıran haller olmadığına karar vermiştir.

Görüldüğü gibi, yargı kararlarından ve doktrindeki görüşlerden idarenin uzaktan eğitime erişime ilişkin görevlerinin sınırı ile ilgili olarak tek bir sonuca ulaşmak mümkün olamamaktadır. Bununla birlikte, hak ve kamu hizmeti boyutuyla eğitimin bireyler ve toplum açısından önemi düşünüldüğünde, idarenin uzaktan eğitime erişim engellerini kaldırma ya da erişim engelinden doğan olumsuzlukları telafi etme yönündeki görevlerinin önemi daha net ortaya çıkmaktadır. Tüm bu sebeplerle, idarenin uzaktan eğitime erişim hususundaki görevleri ile ilgili olarak “*mali kaynakların yeterliliği*” ölçütüne mümkün olduğunca sınırlı şekilde başvurulması gerektiğini söylemek mümkündür.

---

bulunmadığı...”; Danıştay 10. Daire, E. 1990 /3505, K. 1992 /1385, 13.04. 1992, erişim 9 Nisan 2021, www.lexpera.com

[199] “...yolun yeterli önlem alınıp, yol güvenliği sağlanmadan trafiğe açık tutulduğunun anlaşıldığı, aynı güzergahta daha az riski ancak heyelan bölgesi olması nedeniyle olağan teknik olanaklardan farklı bir özellikte yol yapmanın maliyet unsuru nedeniyle gerçekleştirilmemiş olmasının olayda idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıracak bir neden olarak kabul edilemeyeceği...”; Danıştay 10. Daire, E. 1995 /6440, K. 1997 /4796, 24.11. 1997, erişim 9 Nisan 2021, www.lexpera.com

SONUÇ

Eğitim kamu hizmeti, idarenin başlıca kamu hizmetlerinden biridir. Kamu hizmeti ilkelerinin tümü eğitim kamu hizmeti açısından da geçerli olup bu ilkelere Türk pozitif hukukunda ayrıca ve açıkça yer verilmiştir. Böylelikle, idarenin eğitim kamu hizmetini sürekli ve düzenli olarak, hizmetin sunumu ile ilgili yapılması gereken değişiklikleri derhal yaparak, fırsat ve imkân eşitliğini sağlayacak şekilde ve ilköğretim kamu hizmetini devlet okullarında parasız olarak sunmakla yükümlü olduğu hususunda tereddüt bulunmamaktadır. Eğitim hakkının, aynı zamanda temel bir insan hakkı olması, idareye bu hakkın korunması açısından ikinci kez sorumluluk yüklemektedir.

Pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim, süreklilik ve değişkenlik ilkelerinin sonucu olarak ortaya çıkmış bir uygulamadır. Bu uygulama ile eğitim kamu hizmetinin kesintiye uğramadan ve sürekli şekilde sunulması sağlanmıştır. Yine, pandeminin seyriindeki değişime bağlı olarak kısmen ya da tamamen uzaktan eğitim uygulanması hususunda idare tarafından sürekli değişiklikler yapılması gerekmiş ve aslında değişkenlik ilkesi uzaktan eğitim uygulaması ile bütünleşmiştir. Bu değişikliklere hizmetten yararlananların katlanma zorunluluğu bulunmakla birlikte, hizmetin gereği gibi sunulması talebi ile idareye başvuruda bulunma ya da idari yargıda dava açma olanakları da bulunmaktadır.

Pandemi sürecinde uzaktan eğitim her ne kadar eğitim kamu hizmetinin sürekliliğinin sağlanması amacıyla hizmetin sunulmuş şeklinin değişmesi sonucu ortaya çıkan bir uygulama olsa da Dünya'daki birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de uzaktan eğitime erişemeyen çok sayıda öğrenci bulunmuş ve bu durum bir yandan eğitim kamu hizmetinden eşit şekilde yararlanılabilmemesinin önünde çok önemli bir engel teşkil etmiş, diğer yandan ilköğretim kamu hizmetinin parasız olması gerekliliği ile çelişki içinde bulunmuştur. Bu sebeplerle, idarenin uzaktan eğitimde eşitlik ve meccanilik ilkeleri çerçevesindeki olumsuzlukları ortadan kaldırmak açısından, erişim engeli yaşayan öğrencilere erişim sağlayabilecekleri teknolojik imkânları temin etmek ve bu öğrenciler açısından hâlihazırda ortaya çıkan eşitsizlikleri ortadan kaldıracak şekilde telafi eğitimleri vermek gibi, oldukça önemli görevleri bulunmaktadır. İdarenin bu görevlerini yerine getirmesi ile ilgili olarak Anayasa'nın 65. maddesi hükmünün sınırlı şekilde uygulanması, sosyal devlet ilkesi ve eşitlik ilkesi ile daha uyumlu olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer ve Cemil Kaya. *Türk İdare Hukuku*. 10. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2019.
- Algan, Bülent ve Mualla Algan. “Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü Bağlamında Eğitim Hizmetlerinin Ruhsat Usulü İle Özel Kişilere Gördürülmesi.” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XVII*, no.3 (2013): 147-194.
- Arat, Tugay ve Ömer, Bakan. “Uzaktan Eğitim ve Uygulamaları.” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi 14*, no. 1-2 (2011): 363-374.
- Atasayan, M. Gözde. *Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Düzenlilik İlkesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A.Ş., 2012.
- Azrak, Ülkü. “Millileştirme ve Kamu Hizmeti.” *İÜHFİM 36*, no.1-4 (1970): 44-78.
- Bağrıaçık, Ahmet. “Kamu Hizmetinin Uyarılma İlkesi Üzerine Bir Değerlendirme.” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 26*, no. 3 (2018): 155-183.
- Bilgen, Pertev. “Kamu Hizmeti Hakkında.” *İHİD 1*, no.1(1980): 113-116.
- Bingöl Schrijer, Bilge. “COVID-19 Salgını Süresince Eğitim Hakkı, Fırsat Eşitliği ve Sınavlara İlişkin Temel Problemler.” *İstanbul Hukuk Mecmuası 78*, no.2 (2020): 837-884.
- Bozkurt, Aras. “Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını.” *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi 3*, no. 2 (2017):85-124.
- Bozkurt, Aras. “Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması.” *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi 6*, no.3 (2020):112-142.
- Derbil, Süheyp. *İdare Hukuku*. Gözden Geçirilmiş ve Düzeltilmiş 5. Bası, Ankara: Yeni Desen Matbaası, 1959.
- Di Pietro, Giorgio, Federico Biagi, Patricia Costa, Zbigniew Karpiński ve Jacopo Mazza. “*The likely impact of COVID-19 on education:*

Reflections based on the existing literature and recent international datasets”, JRC Technical Report. (European Commission, 2020).

- Dinler, Veysel. “Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırı’ Açısından İdarenin Sorumluluğu.” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1*, no.1 (Aralık 2008): 1-19.
- Duran, Lûtfi. *İdare Hukuku Ders Notları*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982.
- Emin, Müberra Nur. “Koronavirüs Salgını ve Acil Durumda Eğitim.” *SETA Perspektif*, no. 268 (2020):1-4.
- Ertan, İzzet Mert. “Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Sağlık Hakkı ve Etkinleştirilmesi.” Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.
- Esin, Yüksel. *Danıştayda Açılacak Tazminat Davaları*. Birinci Kitap: Usul, İkinci Kitap: Esas. Ankara: Güven Matbaası, 1976.
- Evren, Çınar Can. “Bir Danıştay Kararı Üzerine Kamu Hizmetinde Bedel Sorunu.” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XI*, no. 1-2 (2007):679-691.
- Fidan, Mustafa. “Covid-19 Belirsizliğinde Eğitim: İlkokulda Zorunlu Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşleri.” *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi 2*, no. 6, (2020): 24-43.
- Giritli, İsmet, Pertev Bilgen, Tayfun Akgüner ve Kahraman Berk. *İdare Hukuku*. 6. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2013.
- Göçgün, Muhammed. “Kamu Hizmetlerinin Süreklilik ve Uyarlanma İlkeleri Arasındaki İlişkinin Koronavirüs Sürecindeki Bir Tezahürü: Uzaktan Eğitim.” (bildiri Koronavirüs Döneminde Güncel Hukuki Meseleler Sempozyumu Bildiri Özeti Kitabı (29–30 Mayıs 2020), İstanbul İbn Haldun Üniversitesi Yayınları): 269-274.
- Gören, Zafer. “Sosyal Devlet İlkesi ve Anayasa Hukuku Açısından Yaşam Kalitesi.” *Anayasa Yargısı*, no.14 (1997):89-153.
- Gözler, Kemal. *İdare Hukuku-II*. 2. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2009.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. 19. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2015.

- Gözübüyük, A. Şeref ve Turgut Tan. *İdare Hukuku-I*. Güncelleştirilmiş 9. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2013.
- Gülan, Aydın. “Türkiye’de Kamu Hizmetlerinin Gelişimi.” *İÜHFMLVI*, no.1-4 (1998): 97-107.
- Günday, Metin. *İdare Hukuku*. Güncellenmiş ve gözden geçirilmiş 10. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, 2011.
- Kaboğlu, İbrahim Ö., *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*. Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 8. Baskı, İstanbul: Legal Yayınevi, 2012.
- Kale Özçelik, Fatmagül. “Hakların Çatışması ve Dengelenmesi Bağlamında Çocuklara Yönelik Zorunlu Aşı Uygulaması (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ekseninde Bir İnceleme).” *SDÜHFD 10*, no.2 (2020): 47-77.
- Karadağ, Engin ve Cemil Yücel. “Yeni Tip Koronavirüs Pandemisi Döneminde Üniversitelerde Uzaktan Eğitim: Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması.” *Yükseköğretim Dergisi 10*, no. 2 (2020):181-192.
- Karahanogulları, Onur. *Kamu Hizmeti (Kavram ve Hukuksal Rejim)*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2002.
- Kaya, Zeki. *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayınları, 2002.
- Oder, Bertil Emrah. “Devletin Olumlu Edimini Gerektiren Sosyal Hakların Anayasal Düzeyde Korunması ve Yargısal Tutumlar.” *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 7*, no.1 (2008):199-231.
- Onar, Sıddık Sami. *İdare Hukukunun Umumî Esasları-I*. 3. Bası, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1966.
- Örücü, Esin. “Sosyal Kamu Hizmeti.” *İÜHFMLVI* 36, no.1-4 (1970): 212-232.
- Özay, İl Han. *Günışığında Yönetim*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1996.
- Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014.

- Sezgin, Sedef ve Mehmet Fırat. “Covid-19 pandemisinde uzaktan eğitime geçiş ve dijital uçurum tehlikesi.” *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 6, no. 4 (2020):37-54.
- Soysal, Mümtaz. “Eğitim Hakkı ve Öğrenim Özgürlüğü.” *Türkiye’de İnsan Hakları Semineri*, (9-11 Aralık 1968, 1970): 245-255.
- Tanör, Bülent ve Necmi Yüzbaşıoğlu. *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*. 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2004.
- Yamamoto Telli, Gonca ve Deniz Altun. “Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi.” *Üniversite Araştırmaları Dergisi* 3, no. 1(Nisan, 2020): 25-34.
- Yayla, Yıldızhan. *İdare Hukuku*. İstanbul: Beta Basım A.Ş., 2009.
- Yılmaz, Zülfiye, “Olumlu Edim Gerektiren Sosyal Hakların Sınırı: Karşılaştırmalı Hukuk Perspektifinden 1961 ve 1982 Anayasaları Dönemi Uygulamaları.” *İÜHFM LXXII*, no. 1 (2014): 695-728.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Anadolu Üniversitesi. “Örgün Sistem 2021-2022 Öğretim Yılı Güz Dönemi Duyurusu.” Erişim 2 Eylül 2021. <https://anadolu.edu.tr/duyurular/orgun-sistem-2021-2022-ogretim-yili-guz-donemi-duyurusu-1629215986>
- CNN Türk. “EBA ücretsiz internet nasıl alınır? EBA vodafone turkcell turk telekom ücretsiz internet paketleri.” Erişim 1 Mart 2021. <https://www.cnnturk.com/egitim/eba-uccretsiz-internet-nasil-alinir-eba-vodafone-turkcell-turk-telekom-uccretsiz-internet-paketleri>
- HUDOC. Erişim 27 Şubat 2021, 28 Şubat 2021. hudoc.echr.coe.int.
- HukukTürk. Erişim 5 Şubat 2021, 9 Nisan 2021, 10 Nisan 2021, 13 Nisan 2022. www.hukukturk.com
- Lexpera. Erişim 9 Nisan 2021, 22 Eylül 2021, 13 Nisan 2022. www.lexpera.com
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Eğitimde Bu Yıl 2020, e-kitap*. Erişim 16 Şubat 2021. www.meb.gov.tr/ebook/2021/01/egitimde-bu-yil/index.html

- Millî Eğitim Bakanlığı. “Türkiye Uzaktan Eğitim İstatistikleriyle Dijital Dünyanın Listelerini Zorladı.” Erişim 16 Şubat 2021. <http://yegitek.meb.gov.tr/www/sayilarla-uzaktan-egitim/icerik/3064>
- Millî Eğitim Bakanlığı. “Millî Eğitim Bakanlığı İstatistikleri Örgün Eğitim 2019-2020.” Erişim 17 Şubat 2021. https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=396
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü. Erişim 1 Mart 2021. <https://ookgm.meb.gov.tr/www/sss.php>
- Millî Eğitim Bakanlığı. “6 Eylül’de Tam Zamanlı Olarak Yüz Yüze Eğitim Başlayacak.” Erişim 2 Eylül 2021. <https://www.meb.gov.tr/6-eylulde-tam-zamanli-olarak-yuz-yuze-egitim-baslayacak/haber/23878/tr>
- Selçuk Üniversitesi. “Selçuk Üniversitesinde yüz yüze eğitim kararı.” Erişim 2 Eylül 2021. <https://www.selcuk.edu.tr/HaberKulturSporDetay/2021-selcuk-universitesinde-yuz-yuze-egitim-karari-8110>
- TBMM. “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde Gerekçeli.” Erişim 13 Nisan 2022. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/1169/200901027.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- TEDMEM. “COVID-19 ve Dünyada Okulların Durumu.” Erişim 1 Mart 2021. <https://tedmem.org/wp-content/uploads/2021/03/31-Agustos-2020-2-Subat-2021-covid-19-ve-dunyada-okullarin-durumu.pdf>
- UNICEF Türkiye. “UNICEF tarafından yayınlanan yeni rapora göre, dünyadaki çocukların en az üçte biri, Koronavirüs salgını nedeniyle okulların kapanmasının ardından uygulanan uzaktan eğitime erişim sağlayamıyor.” Erişim 17 Şubat 2021. <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BClenleri/unicef-taraf%C4%B1ndan-yay%C4%B1nlanan-yeni-rapora-g%C3%B6re-d%C3%BCnyadaki-%C3%A7ocuklar%C4%B1n-en-az-%C3%BC%C3%A7te-biri>
- UYAP Emsal Karar Arama. Erişim 1 Mart 2021. emsal.danistay.uyap.gov.tr
- Yükseköğretim Kurulu. “YÖK Üniversitelerimizdeki Uzaktan Öğretimin Bir Aylık Fotoğrafını Çekti–YÖK’ten Üniversitelerdeki Uzaktan

Eğitime Yönelik Değerlendirme-YÖK'ten, Salgın Sürecinde Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitimin Bir Aylık Durum Tespiti.” Erişim 16 Şubat 2021. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitime-yonelik-degerlendirme.aspx>

Yükseköğretim Kurulu. “Üniversite Öğrencilerine Ücretsiz 6 GB’lık “Uzaktan Eğitime Destek” Kotası.” Erişim 1 Mart 2021. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/ogrencilere-egitime-destek-kotasi.aspx>.

Yükseköğretim Kurulu. “Basın Açıklaması.” Erişim 2 Eylül 2021. <https://www.yok.gov.Tr/Sayfalar/Haberler/2021/2021-2022-egitim-ogretim-doneminde-verilecek-egitime-iliskin-aciklama.aspx>